

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAHE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2008

František Zelený

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAHE

Fakulta mezinárodních vztahů

Obor: Mezinárodní obchod

Reforma inštitúcií EÚ v kontexte ich aktuálnych premien

Bakalárska práca

Vypracoval: František Zelený

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Pavel Hnát

Prehlásenie

*Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému
„Reforma inštitúcií EÚ v kontexte ich aktuálnych premien“
vypracoval samostatne. Všetku použitú literatúru a podkladové materiály
uvádzam v priloženom zozname literatúry.*

V Prahe dňa 5. 5. 2008

.....

Podpis

Pod'akovanie

*Ďakujem vedúcemu mojej bakalárskej práce Ing. Pavlovi Hnátovi
za pomoc pri tvorení práce, za cenné pripomienky a rady.*

OBSAH

ZOZNAM TABULIEK, OBRÁZKOV A SCHÉM.....	6
ÚVOD.....	7
1. AKTUÁLNE VÝZVY PRE EÚ.....	9
1.1 Rozširovanie o krajiny strednej a východnej Európy.....	9
1.1.1 Rozšírenie 2004.....	12
1.1.2 Rozšírenie 2007.....	15
1.1.3 Možnosti budúceho rozšírenia.....	17
1.2 Sociálne – ekonomický model v dobe globalizácie.....	21
1.2.1 Lisabonská stratégia.....	24
1.2.2 Porovnanie sociálneho modelu EÚ a USA.....	31
1.2.3 Východné rozšírenie a sociálne výzvy pre EÚ.....	32
2. NAJNOVŠIE ETAPY INŠTITUCIONÁLNEJ REFORMY.....	36
2.1 Zmluvy z Amsterdamu a z Nice.....	42
2.1.1 Zmluva z Amsterdamu.....	42
2.1.2 Zmluva z Nice.....	46
2.2 Európska ústava a Lisabonská zmluva.....	49
2.2.1 Európska ústava.....	49
2.2.2 Lisabonská zmluva.....	54
ZÁVER.....	58
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	61

ZOZNAM TABULIEK, OBRÁZKOV A SCHÉM

Tabuľka č. 1: História predchádzajúceho rozšírenia.....	12
Tabuľka č. 2: Porovnanie rozlohy a počtu obyvateľov bývalej EÚ – 15, nových členov 2004 a 2007 a kandidátskych krajín.....	13
Tabuľka č. 3: Porovnanie HDP, rastu HDP a inflácie nových a kandidátskych krajín v roku 2004.....	15
Tabuľka č. 4: Index globálnej konkurencieschopnosti vybraných krajín 2007–2008 (v porovnaní s výškou sociálnych výdavkov ako % podiel na HDP)..	24
Tabuľka č. 5: Zamestnanosť, nezamestnanosť a výdaje na výzkum krajín EÚ (% z HDP).....	26
Tabuľka č. 6: Porovnanie zamestnanosti v členských štátoch EÚ v rokoch 2000/2005	28
Tabuľka č. 7: Porovnanie nezamestnanosti v členských štátoch EÚ v rokoch 2000/2005.....	29
Tabuľka č. 8: Porovnanie rastu HDP (v %) nových členských krajín v predvstupnom období (1998–2003).....	33
Tabuľka č. 9: Členovia Komisie 2004–2009	39
Tabuľka č. 10: Počet poslancov v Európskom parlamente (do roku 2009).....	40
Tabuľka č. 11: Počty hlasov v Rade EÚ pri hlasovaní kvalifikovanou väčšinou (k 1.1.2007).....	40
Tabuľka č. 12: História a harmonogram predsedníctva EÚ.....	41
Obrázok č. 1: Mapa EÚ 2008 (vrátane kandidátskych krajín – Turecka, Chorvátska a Macedónska).....	16
Schéma č. 1: Hlavné inštitúcie EÚ a ich postavenie v rozhodovacom procese.....	38

ÚVOD

Európska únia ako jedno z najväčších a najhlbších integračných zoskupení štátov v modernom svete sa nachádza v poslednom období v neľahkej fáze. Čelí dôsledkom vývoja minulých rokov, počas ktorého členské štáty nedokázali prijímať dôležité rozhodnutia týkajúce sa budúceho smerovania integrácie. Už v priebehu 90. rokov sa jej členské štáty dostávali do situácie charakterizovanej vzrastajúcim tlakom na vonkajšiu aj vnútornú adaptáciu. Toto obdobie začalo vývojom v Európe po roku 1989 a záujmom vlád republík v strednej a východnej Európe o vstup do EÚ. Aj dnes, už niekoľko rokov po prijatí týchto bývalých kandidátskych krajín, musia byť ešte stále prijímané dôležité rozhodnutia ohľadom smerovania európskej integrácie v budúcnosti. Tá musí čeliť výzvam globalizácie tak, aby sa jej postavenie vo svetovej ekonomike nezhoršilo, nestagnovalo, ale naopak, aby svoj utlmený rast z posledných rokov výrazne akcelerovala.

Cieľom tejto bakalárskej práce je upriamiť pozornosť na témy, ktoré sú v aktuálnej dobe na pôde Európskej únie najdiskutovanejšie. Patria medzi ne napríklad zložitá a neprehľadná legislatíva, reformy jednotlivých politík, oblasť zdravotníctva a kultúry, podnikateľská sféra, regionálny rozvoj alebo návrh spoločného rozpočtu. Táto práca sa ale venuje problémom, ktorým musí novodobá Európa čeliť po udalostiach z ostatných rokov a ktoré sú v blízkej spojitosti s inštitucionálnymi reformami. Snahou je taktiež nájsť možné riešenia, ktoré by vnútornú situáciu stabilizovali a upevnili popredné postavenie európskej integrácie v konkurenčnom prostredí ekonomicky napredujúceho sveta.

Prvá časť prvej kapitoly sa zaoberá témou nedávneho rozširovania členskej základne Európskej únie o dvanásť krajín strednej a východnej Európy, ktorým EÚ reagovala na výzvy globalizácie a rozšírila svoj vnútorný trh. Jeho hlavným cieľom bolo podporiť a urýchliť ekonomický vývoj nových, a súčasne obnoviť dynamickosť rastu starých členov Únie. Záver tejto časti sa venuje problematike ďalšieho prijímania nových členov, pretože Európa ponúka ešte veľa variant geografickej expanzie. Pokiaľ EÚ nenaplní svoje možnosti a nezastaví rozširovanie, budú sa stále vyskytovať otázky týkajúce sa aktuálneho nedostačujúceho stavu a nové výzvy, ktorým budú musieť jej členovia čeliť.

Druhá časť prvej kapitoly sa zameriava na problémy, s ktorými sa EÚ stretáva v sociálne – ekonomickej oblasti. Medzi tieto problémy patrí napríklad stárnutie

obyvateľstva, pretrvávajúca nezamestnanosť, ktorú sa darí členským štátom znižovať len mierne, ale aj trvale udržateľný rozvoj so súvisiacim zachovaním konkurencieschopnosti. Táto podkapitola úzko naväzuje na tú predchádzajúcu, pretože sa uvedené ťažkosti dostali do popredia práve krátko pred a po pristúpení členov zo strednej a východnej Európy, ktorí len výnimočne dosahovali priemer ekonomickej vyspelosti tzv. starých krajín. Predstavovali tak vzniknutú problémovú situáciu, s ktorou bolo potrebné zaoberať sa a hľadať z nej pozitívne východisko.

Európska únia je z inštitucionálneho hľadiska v medzinárodnom prostredí jedinečným zoskupením, ktoré pozostáva zo štrukturovaného systému inštitucionálnych nástrojov. Tie zaisťujú základ pre rozhodovacie procesy a pre reguláciu správania sa členských štátov až po samotného občana EÚ. Je samozrejmosťou, že s rozrastajúcim sa počtom členov a v procese aktuálnych výziev a svetových zmien je nutné tieto inštitúcie formovať a prispôsobovať, aby sa zachoval ich význam a ktorý by prispel k adaptácii v súvislosti s týmito zmenami.

Druhá kapitola tejto práce naväzuje na predchádzajúce zmienené problémy. Venuje sa už konkrétnym reformným pokusom, ktorými mala EÚ v polovici 90. rokov reagovať na nadchádzajúce rozšírenie v inštitucionálnej oblasti, pretože len flexibilné a akcieschopné inštitúcie dokážu v správnom čase reagovať na požiadavky, ktoré sú na nich kladené v súvislosti s prebiehajúcimi procesmi a zmenami. Zaoberá sa otázkou, ako reformné zmluvy z Amsterdamu, z Nice, ale aj neúspešná Európska ústava a najnovšia Zmluva z Lisabonu riešia priamo reformu inštitúcií, aká je snaha adaptovať vnútorné štruktúry na rastúce výzvy a tlaky okolitého sveta a prečo sa z týchto reformných pokusov stal nekončiaci boj členských štátov o konkrétnu podobu zmlúv, ktorých snahou bolo zjednodušiť a urýchliť napredovanie Európskej únie.

1. AKTUÁLNE VÝZVY PRE EÚ

Po minulých generáciách rozdelení a vojen Európska únia mierovou cestou zjednocuje Európu. V posledných štyroch rokoch sa stalo niečo doposiaľ nevídané. Európska únia prijala po niekoľkoročných vyjednávaniach v intervale rokov 2004–2007 dvanásť nových členov a z pôvodných šiestich zakladajúcich členov sa rozšírila na dvadsaťsedem členských štátov. Dala tým svetu jasný signál, že sa nemieni uspokojiť so svojim súčasným postavením v medzinárodnej ekonomike. Bol to významný krok, ktorým EÚ reagovala na vzrastajúce vnútorné, ale hlavne vonkajšie **tlaky globalizácie**. V hľadani odpovedí na otázky, ktoré súviseli s budúcim smerovaním Únie sa ďalšie **rozšírenie** javilo ako najlepšia možnosť. Európska únia si tak otvorila cestu na nové, nenasýtené trhy východnej Európy a vytvorila možnosť, ako stimulovať a uľahčiť obchod v rámci vnútorného trhu. História tohto rozšírenia je venovaná prvá časť úvodnej kapitoly, kde je upriamená pozornosť na prístupové jednania a podmienky, ktoré museli kandidátske krajiny splniť pre bezproblémové prijatia do európskej spoločnosti.

S týmto rozšírením však úzko súvisela aj otázka udržania **konkurencieschopnosti** Únie v globálnom merítku. Spomalený ekonomický vývoj v posledných rokoch bol čiastočne kompenzovaný prijatím rýchlo sa rozvíjajúcich stredoeurópskych a východoeurópskych ekonomík, zaostávanie za USA bolo ale stále veľké. A preto sa čelní predstavitelia najväčšej európskej integrácie rozhodli pre riešenie, ktoré malo za cieľ z EÚ urobiť do konca prvej dekády 21. storočia najkonkurencieschopnejšiu ekonomiku založenú na znalostiach, ekologických hodnotách a trvale udržateľnom rozvoji. Týmto riešením bola **Lisabonská stratégia**, ktorá mala za úlohu obrátiť smerovanie Únie na správnu cestu. Zaoberá sa ňou hlbšie druhá časť tejto kapitoly, kde je uvedené aj porovnanie sociálneho modelu EÚ a USA a takisto sociálne – ekonomická situácia v bývalých kandidátskych krajinách, ktoré rozšírili rady členov EÚ v rokoch 2004 a 2007.

1.1 ROZŠIROVANIE O KRAJINY STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY

Od svojho založenia sa Európska únia neustále rozširuje. Ani veľký príliv nových členov v poslednom období však nemusí znamenať, že je tento počet konečný. Hranice Európskej únie v súčasnej dobe ešte nezahŕňajú niektoré postkomunistické

krajiny, ako aj mnohé štáty na Balkánskom poloostrove. Týmto smerom sa pravdepodobne budú uberať v budúcnosti najbližšie vlny rozširovania.

Príťažlivosť členstva v EÚ prispela v ostatných pätnástich rokoch k postupnej premene bývalých komunistických režimov zo strednej a východnej Európy na moderné, dobre fungujúce **demokratické štáty**. V nedávnej dobe privedla EÚ k veľkým reformám aj niektoré zatiaľ nečlenské štáty, ako Turecko, Chorvátsko a iné krajiny západnej časti Balkánu. Pre všetkých Európanov je predsa prínosné mať za susedov štáty, v ktorých panuje demokracia s fungujúcim tržným hospodárstvom. Opatrne riadený proces rozširovania tak napomáha šíreniu mieru, demokracie, zásad právneho štátu a prosperity.¹

Pred samotným vstupom kandidátskej krajiny prebiehajú medzi každým štátom a Európskou komisiou, ktorá v tomto procese vystupuje ako zástupca EÚ, **rozhovory o vstupe**. Po ukončení jednaní musí byť rozhodnutie o prijatí nového štátu jednomyselne schválené ostatnými členskými štátmi na zasadaní Rady. Úlohou Európskeho parlamentu je pristúpenie schváliť kladným vyjadrením absolutnej väčšiny svojich členov. Následne prebieha ratifikácia zmlúv o pristúpení členskými a kandidátskymi krajinami podľa ich vlastných ústavných postupov.²

V minulosti stačilo pre kandidátske krajiny Európskej únie, aby splňali jedinú podmienku prijatia, a tou bola geografická prislúšnosť ku Európe. Začiatkom devädesiatych rokov, po rozpade ZSSR a páde Berlínskeho múru sa osamostatnilo veľké množstvo nových štátov, ktoré si za hlavný cieľ stanovili vstup do Európskej únie. Tieto krajiny sa však ani zďaleka nemohli porovnávať so zvyšnými členskými krajinami, pretože ich ekonomický model nespĺňoval požiadavky moderne fungujúceho hospodárstva. Preto si vtedajšia EÚ stanovila nové podmienky prijatia, a tými boli v roku 1993 tzv. **Kodaňské kritéria** vstupu, ktoré znemožňovali jednoduchšiu cestu prijatia nových členov založenú iba na geografickej príslušnosti k európskemu kontinentu. Kodaňské kritéria boli dohodnuté na zasadaní Európskej rady v Kodani a predstavovali tak prvý krok v novom kole rozširovania. Kodaňské kritéria stanovili základné politické a hospodárske požiadavky, ktoré museli kandidátske krajiny splniť, aby mohli rozšíriť rady členov. Medzi tieto požiadavky patrili: stabilita inštitúcií ako záruky demokracie právneho štátu, ľudských práv

¹ *Rozšírení Evropské unie*: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

² *Proces přistoupení a kritéria vstupu*: <http://www.euroskop.cz/47698/121044/clanek/rozsireni-evropske-unie/proces-pristoupeni-a-kriteria-vstupu/>, 19. 3. 2008

a rešpektovanie a ochrana menších, fungujúce tržné hospodárstvo a schopnosť obstať v konkurenčných tlakoch tržných síl v EÚ, schopnosť prijať záväzky vyplývajúce z členstva, vrátane cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie.³

Na zasadaní Európskej rady v **Essene** v roku 1994 bola definovaná predvstupová stratégia, ktorá mala pripraviť kandidátske krajiny na členstvo v EÚ. Podstatou stratégie bola aplikácia Európskych dohôd, finančná pomoc a štrukturovaný dialóg, ktorého úlohou bolo spojiť všetky členské a kandidátske štáty pri riešení otázok spoločného záujmu.⁴

Druhý krok predstavovalo zasadanie Európskej rady v **Luxemburgu** v roku 1997, kde bolo rozhodnuté, že jedenásť z trinástich žiadateľských krajín získa status kandidátskej krajiny. Dvoma krajinami, ktoré schválené neboli, boli Malta a Turecko. Na zasadaní sa ďalej rozhodlo, že v roku 1998 budú Európskou úniou zahájené **prístupové rozhovory** so šiestimi z jedenástich kandidátskych štátov. Patrili k nim Česká republika, Estónsko, Cyprus, Maďarsko, Poľsko a Slovinsko. Potrebné bolo posilnenie vzťahov s ostatnými krajinami – Slovenskom, Bulharskom, Rumunskom, Litvou a Lotyšskom, aby tak bolo umožnené zahájenie rozhovorov v čo najkratšej dobe. O tejto otázke bolo rozhodnuté na zasadaní Európskej rady v **Helsinkách** v roku 1999, kde bola ku kandidátskym krajinám prizvaná aj Malta. Prístupové jednania s desiatkou štátov, ktoré vstúpili **1. mája 2004**, boli uzavreté na zasadaní v Kodani v roku 2002.⁵

Nielen prístupujúce krajiny, ale aj samotná Únia sa musela pripraviť na príchod nových členov tak, že uskutočnila inštitucionálne reformy potrebné pre rozšírenie. Ďalším prípravným krokom bolo **schválenie rozpočtového rámca** na obdobie 1999–2006, kde už počítala s pristúpením nových štátov. Aby mohlo desať kandidátskych krajín jednoduchšie splniť podmienky členstva a ich hospodárstvo sa ľahšie vyrovnalo krajinám EÚ, bola im ako pomoc poskytnutých 41 miliárd eur. Tie boli určené hlavne na financovanie štrukturálnych projektov.⁶

Od podpísania prístupových zmlúv prešli tieto štáty mnohými politickými, hospodárskymi a sociálnymi reformami, a po úspešnom naplnení požiadaviek Kodaňských kritérií sa v roku 2004 uskutočnilo prvé, a následne v roku 2007 druhé

³ Delegation Evropské komise v ČR: *Evropská unie: Rozšiřování pokračuje*, str. 8

⁴ *Proces přistoupení a kritéria vstupu*: <http://www.euroskop.cz/47698/121044/clanek/rozsireni-evropske-unie/proces-pristoupeni-a-kriteriia-vstupu/>, 19. 3. 2008

⁵ *Rozšíření Evropské unie*: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

⁶ *Proces přistoupení a kritéria vstupu*: <http://www.euroskop.cz/47698/121044/clanek/rozsireni-evropske-unie/proces-pristoupeni-a-kriteriia-vstupu/>, 19. 3. 2008

prijímanie bývalých sovietských satelitov, ba dokonca aj bývalých sovietských republík a dvoch stredomorských ostrovných štátov do najväčšej európskej integrácie – **Európskej únie**.

Európska únia mala až do rozšírenia 2004 pätnásť členov, ktorí do EÚ pristupovali podľa nasledujúcej tabuľky č. 1. Ako je možné pozorovať, prijímanie nových členov sa uskutočňovalo s veľkými časovými odstupmi o relatívne nízke počty krajín. Preto východné rozširovanie z roku 2004 nemá, čo sa týka kvantity, v histórii obdoby. O jeho kvalite budú informovať komentáre na nasledujúcich stranách.

Tabuľka č. 1: HISTÓRIA PREDCHÁDZAJÚCEHO ROZŠÍRENIA

Rok	Pristupujúce štáty	Rok	Pristupujúce štáty
1957	Belgicko	1981	Grécko
	Francúzsko	1986	Portugalsko
	Taliansko		Španielsko
	Holandsko	1995	Fínsko
	Luxembursko		Švédsko
	SRN		Rakúsko
1973	Dánsko		
	Írsko		
	Veľká Británia		

Zdroj: http://europa.eu/abc/history/index_sk.htm

Poznámka: Pojmom „zabudnuté rozšírenie“ je označovaný vstup bývalej NDR, ktorá sa členom ES stala až po znovuzjednotení východnej a západnej časti Nemecka od 3. októbra 1990 a priviedla do Únie približne 20 miliónov nových občanov.⁷

1.1.1 ROZŠÍRENIE 2004

V roku 2004 sa uskutočnilo zatiaľ najrozsiahlejšie prijímanie nových členov v histórii EÚ. 1. mája prijala EÚ desať nových členských štátov a počet krajín sa tak zvýšil z 15 na 25. Z hľadiska počtu obyvateľov to predstavovalo nárast približne **o 80 miliónov** z 380 na 457 miliónov občanov EÚ (viz tabuľka č. 2). Jednalo sa o veľké rozširovanie smerom na východ o postkomunistické krajiny, z ktorých mnohé prešli transformačným procesom z centrálne plánovaného hospodárstva, ktoré v nich prevládalo počas niekoľkodesaťročného vplyvu sovietského modelu, na hospodárstvo, ktorého hlavnú úlohu zohráva trh a tržné mechanizmy. Novými členmi sa stali krajiny **Vyšehrádskej štvorky**, a to Slovenská republika, Česká republika, Poľsko a Maďarsko. Takto sa Európska únia posilnila a ďalšie krajiny strednej Európy.

⁷ Rozšírení Evropské unie: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

Rozšírením o **pobaltské krajiny** Litvu, Lotyšsko a Estónsko posunula svoje hranice na severovýchod, opäť o kúsok bližšie k centru niekdajšej komunistickej ideológie, veľmoci Rusku. Poslednými troma novými členmi boli Slovinsko, v tom čase najvyspelejšia novopristupujúca krajina, a dva **stredomorské ostrovné štáty** – Malta a Cyprus.

Tabuľka č. 2: **POROVNANIE ROZLOHY A POČTU OBYVATEĽOV BÝVALEJ EÚ–15, NOVÝCH ČLENOV 2004 A 2007 A KANDIDÁTSKYCH KRAJÍN**

Štát	Rozloha (km ²)	Počet obyv. 2004
EÚ–15	3 240 000	385,4
Turecko*	780 580	71,6
Poľsko	312 700	38,2
Rumunsko	238 400	21,7
Bulharsko	110 900	7,8
Maďarsko	93 000	10,1
ČR	78 900	10,2
Litva	65 300	3,4
Lotyšsko	64 600	2,3
Chorvátsko*	56 500	4,4
Slovensko	48 800	5,4
Estónsko	45 200	1,3
Macedónsko*	25 300	2,1
Slovinsko	20 300	2
Cyprus	9 300	0,7
Malta	316	0,4

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-01/EN/KS-CD-06-001-01-EN.PDF

* - kandidátske krajiny

História prvého rozširovania v novom tisícročí sa začala po osamostatnení väčšiny týchto štátov od komunistickej nadvlády – začiatkom 90. rokov. Práve vtedy väčšina európskych, ale nie členských krajín EÚ usúdila, že najlepšie pre ich budúci rozvoj bude členstvo v Európskej únii. Po podaní príhlášok sa začali následné prístupové rozhovory a vyjednávania. Po stanovení Kodaňských kritérií vstupu na zasadnutí Európskej rady v **Kodani** roku 1993, kde bolo konštatované, že „*pridružená krajina môže vstúpiť do EÚ, akonáhle je schopná splniť povinnosti spojené s členstvom, ktoré sa odrážajú v dosiahnutí určitých politických a hospodárskych kritérií*“⁸, nasledovalo zasadanie Európskej rady v **Madride** v roku 1995, kde boli stanovené ďalšie požiadavky, ako prispôsobenie tržnej štruktúry kandidátskych krajín takým spôsobom, aby bolo európske právo nielen prevedené

⁸ Delegace Evropské komise v ČR: Evropská unie: *Rozšiřování pokračuje*, str. 8

na vnútroštátnu úroveň, ale aby taktiež bolo aplikované pomocou vhodného správneho a súdneho aparátu. V roku 1999 na zasadaní Európskej rady v **Helsinkách** bolo doplnené, že „*kandidátska krajina musí zdieľať hodnoty a ciele Európskej únie stanovené v Zmluvách*“⁹, a následne vyzvala budúce prístupujúce štáty, aby vyriešili svoje otvorené hraničné spory.

Veľké rozširovanie v roku 2004 predstavovalo oproti predchádzajúcim rozširovaniam rozdiel v tom, že v predchádzajúcich desaťročiach boli do ES prijímané štáty s fungujúcou tržnou ekonomikou a rozvinutým demokratickým systémom. Preto nebolo nutné, aby tieto krajiny plnili pred vstupom nejaká kritéria. Rozširovanie EÚ o štáty strednej a východnej Európy však nieslo so sebou **radu špecifik** ako relatívne nízka hladina ekonomickej výkonnosti, veľké rozdiely v cenovej a mzdovej úrovni v porovnaní s EÚ a krátku skúsenosť s tržnou ekonomikou.¹⁰ Zo všetkých týchto dôvodov museli kandidátske krajiny pred vstupom splniť tzv. Kodaňské kritéria, aby bol ich vstup možný. Taktiež museli byť pripravené prijať záväzky vyplývajúce z členstva. Po úspešnom naplnení požiadaviek EÚ tak došlo v roku 2004 k **prvému rozširovaniu** po roku 2000.

Pre bližšiu predstavu o ekonomickej situácii v týchto krajinách je k nahľadnutiu tabuľka č. 3, kde sú uvedené makroekonomické indikátory vyspelosti ako HDP na obyvateľa, priemerné tempo rastu HDP a inflácia v čase vstupu, v roku 2004. Porovnávané sú novopristupujúce krajiny s priemerom vtedajšej EÚ – 15. Ako je možné pozorovať, ani jedna z nových členských krajín nedosahovala takú výšku HDP na obyvateľa, ako bol priemer ostatných krajín EÚ – 15. Na druhej strane však údaje o tempe rastu HDP sú u mnohých nových štátov vyššie, čo má za následok aj rast cenovej hladiny. Za vysokým tempom rastu HDP stojí otvorenie trhov nových krajín s relatívne lacnejšou pracovnou silou pre zahraničných investorov, ktorí sem sťahujú svoju výrobu z iných centier s cieľom znížiť náklady. Vstupom bývalých komunistických krajín do Únie sa taktiež zvýšil ich rating, ktorý informuje potencionálnych investorov o makroekonomickej klíme, politickej stabilite a bezpečnosti podnikania. Podľa môjho názoru má členstvo v EÚ dostatočnú vypovedaciu schopnosť o pozitívnej situácii v konkrétnej krajine. Vyššie tempo rastu

⁹ Delegace Evropské komise v ČR: Evropská unie: *Rozšiřování pokračuje*, str. 8

¹⁰ *Rozšíření Evropské unie*: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

cien je možným dôsledkom rôznych ekonomických reforiem, ktorých cieľom je v čo najkratšej dobe dosiahnúť priemernú hospodársku vyspelosť krajín bývalej EÚ – 15.

Tabuľka č. 3: **POROVNANIE HDP, RASTU HDP A INFLÁCIE NOVÝCH A KANDIDÁTSKYCH KRAJÍN V ROKU 2004**

Štát	HDP/obyv. (2004 v € v bež. cenách)	Inflácia (2004 podľa CPI)	% rast reál. HDP (2004)
EÚ-15	24 700	2	2,3
Cyprus	18 800	1,9	4,2
Slovinsko	17 900	3,7	4,4
ČR	15 900	2,6	4,5
Malta	15 800	2,7	0,2
Maďarsko	13 600	6,8	4,8
Slovensko	12 000	7,5	5,2
Estónsko	11 600	3	8,3
Poľsko	11 100	3,6	5,3
Litva	10 800	1,2	7,3
Chorvátsko*	10 600	2,1	4,2
Lotyšsko	9 700	6,2	8,7
Rumunsko	7 300	11,9	8,5
Bulharsko	6 900	6,1	6,6
Turecko*	6 500	10,1	9,4
Macedónsko*	5 200	-0,3	4,1

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-06/EN/KS-CD-06-001-06-EN.PDF

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_ECOBAC&root=STRIND_ECOBAC/eco bac/eb012

* - kandidátske krajiny

1.1.2 ROZŠÍRENIE 2007

V roku 2007 sa uskutočnilo zatiaľ posledné rozširovanie Európskej únie, a to o ďalšie dve krajiny bývalého sovietskeho bloku. Týmito novými prístupujúcimi členmi boli **Bulharsko a Rumunsko**, ktoré zvýšili počet členských krajín na súčasných 27 členov. Kandidátskymi krajinami sa stali v roku 1995 a v roku 2002 na zasadnutí Európskej rady v Kodani sa dospelo k názoru, že bude v snahe EÚ prijatie týchto dvoch krajín do roku 2007. Nakoniec táto snaha slávila úspech a do Európskej únie vstúpili **1. januára 2007**, aj keď ich vstup mal byť pôvodne odložený o rok, čiže na rok 2008. Pôvodný plán bol však dodržaný vďaka **pozitívnej hodnotiacej správe** Európskej komisie, ktorá na zasadnutí ešte v roku 2006 kontštovala pokrok oboch krajín, a to hlavne v problematických oblastiach ako boj s korupciou a organizovaným

zločinom. Na základe tejto hodnotiacej správy rozhodla Európska rada o prijatí zatiaľ najzaostalejších dvoch nových členov do Európskej únie.¹¹

Tieto dve balkánske krajiny sa nachádzajú na samom konci tabuľky č. 3, čo sa týka výšky HDP na hlavu. Oproti vysokému rastu hladiny cien však stojí relatívne vysoké tempo rastu HDP v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ. Aj napriek tomuto pozitívnemu vývoju patria ešte stále medzi najviac zaostané členské krajiny Únie. Vysoká miera korupcie a organizovaného zločinu podkopáva dôveryhodnosť balkánskych krajín v očiach zahraničných investorov. Cieľom reformných procesov je preto v čo najkratšej dobe prispôbiť vnútornú situáciu štandardom Únie.

Z tabuľky č. 2 je zreteľné, že väčšina krajín, ktoré do EÚ vstúpili v rokoch 2004–2007, patria do kategórie strednevelkých až menších štátov. Najľudnatejšou novou krajinou je Poľsko, ktoré vďaka svojmu vysokému počtu obyvateľov získalo pomerne široké zastúpenie v štruktúrach a orgánoch Únie. Ostatné štáty, ešte s výnimkou Rumunska, však môžu len ťažko pomýšľať na rozhodujúci vplyv, pokiaľ nebudú ochotné vytvárať koalície so spoločnými záujmami.

Obrázok č. 1: MAPA EÚ 2008 (VRÁTANE KANDIDÁTSKÝCH KRAJÍN – TURECKA, CHORVÁTSKA A MACEDÓNSKA)

Zdroj: http://europa.eu/abc/european_countries/index_sk.htm

¹¹ Rozšíření Evropské unie: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

1.1.3 MOŽNOSTI BUDÚCEHO ROZŠÍRENIA

Európska únia sa stanovením Kodaňských kritérií takpovediac bránila a bráni prílivu nových, nevyspelých členov bývalého východného bloku. Medzi členstvom v EÚ a statusom kandidátskej krajiny stálo splnenie týchto kritérií. Takto po splnení spomenutých požiadaviek vstúpilo do EÚ v rozmedzí rokov 2004–2007 dvanásť nových členov a geografická hranica Európskej únie sa posunula o veľkú časť územia na východ. Expanzia EÚ však ešte ani zďaleka nekončí. Len v súčasnej dobe sú na kandidátskej listine ďalšie tri krajiny – **Chorvátsko, Macedónsko a Turecko**. Najbližšie k vstupu majú zatiaľ Turecko a Chorvátsko, s ktorými už EÚ začalo vyjednávania o členstve. Vstup Chorvátska je naplánovaný v horizonte do roku 2015, o niečo neskôr by malo pristúpiť Turecko a Macedónsko.

O prípadné členstvo je veľký záujem medzi balkanskými štátmi. V júni 2006 bola Európskou úniou podpísaná **asociačná dohoda** s Albánskom. Jednania o uzatvorení tejto dohody prebiehajú tiež s Bosnou a Hercegovinou, Srbskom a novovzniknutou Čiernou Horou. Tieto bývalé juhoslovanské štáty žiadajú Európsku úniu, aby bola urýchlená ich hospodárska obnova a došlo k zlepšeniu ich vzájomných vzťahov, ktoré boli poznamenané náboženskými konfliktmi, a aby boli stabilizované ich demokratické orgány.¹²

Debaty ohľadom ratifikácie ústavnej zmluvy ukázali, že veľa Európanov má obavy z konečných hraníc EÚ, a dokonca aj o jej identitu. Na otázku rozširovania v budúcnosti neexistujú jednoduché odpovede aj preto, lebo každá krajina má rozdielne geopolitické a hospodárske záujmy. Napríklad pobaltské štáty spolu s Poľskom podporujú členstvo Ukrajiny a možnosť vstupu Turecka vyvoláva otázky o štatúte niektorých **kavkazských krajín** ako Gruzínska alebo Arménsko. Politická situácia v Bielorusku a strategická pozícia Moldavska sú stále problematické a členstvo Ruska by v EÚ spôsobilo neprijateľnú politickú a geografickú nerovnováhu. Vyspelé štáty ako Island, Nórsko, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko síce splňajú podmienky členstva, verejnosť v týchto krajinách je však v súčasnosti proti pristúpeniu.

Súčasnú pravidlá vymedzené **Zmluvou z Nice** z roku 2000 navyše určujú inštitucionálny základ maximálne pre 27 členov. Ak by bolo tento počet prekročený, budú potrebné nové medzivládne zmluvy o vzťahoch medzi členskými štátmi v rámci

¹² Albánsko: prvý krok k členstvu v EÚ: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/albansko-prvy-krok-k-clenstvu-v-eu>, 14. 6. 2006

inštitúcií EÚ.¹³ A ako bolo možné pozorovať situáciu v minulosti, predstavovalo by to znovuo tvorenie a prehĺbenie problému týkajúceho sa inštitucionálnych reforiem a prerozdelenia hlasov v jednotlivých orgánoch.

TURECKO

Turecko má z geografického hľadiska zaujímavú polohu, pretože len veľmi malá časť územia sa nachádza na európskom kontinente. Ale práve vďaka tejto malej časti na balkánskom poloostrove sa Turecko ešte ráta medzi európske krajiny. Vo svojej modernej histórii prejavovalo pozitívny vzťah nielen k Európe, ale celkovo k západnej civilizácii. Už počas studenej vojny sa priklonilo na stranu politicky a ekonomicky slobodného sveta, o čom svedčila aj **spolupráca s USA** na vytvorení obranného paktu s cieľom zadržať rozmach ZSSR. Svoje pranie stať sa súčasťou európskej integrácie vyslovilo Turecko už v roku 1963, kedy uzavrelo s ES asociačnú dohodu. O plné členstvo zažiadala táto islamská krajina v roku 1987 a aj napriek nespornému pokroku, ktorý v priebehu dosiahla, bola predbehnutá štátmi zo strednej, východnej a južnej Európy.

Jeho budúce prijatie však môže narážať a naráža na **množstvo problémov**. Veľkým krokom dopredu čo sa týka vstupu tohto islamskeho štátu do EÚ bolo uzavretie **prístupového partnerstva** v marci 2001, ktoré existovalo aj v prípade ostatných kandidátskych krajín. Aj napriek vysokej podpore členstva domácich politických strán a obyvateľstva, z ktorého v dnešnej dobe vyše 75% je za vstup do EÚ, zostáva Turecko aj naďalej len čakaťom.¹⁴

Jedným z problémov môže byť historický **vývoj a územná expanzia** Osmanskej ríše do ostatných európskych krajín, predovšetkým na Balkánsky poloostrov, vďaka ktorej bolo v mnohých očiach Turecko považované za nepriateľa, ktorý potláčal prirodzený vývoj v podmanených krajinách a násilne vnucoval svoju kultúru a náboženstvo, aj napriek nevôli domorodého obyvateľstva, nehovoriac o krutom spôsobe dobývania nových území. Podľa môjho názoru je však tento pohľad na danú problematiku trochu krátkozraký, pretože Turecko už ani zďaleka nepredstavuje takú hrozbu, akou bolo kedysi, keď už od stredoveku ohrozovali Európu kruté turecké vojny a v žiadnom prípade nemôže byť považované za nepriateľa len kvôli jeho odlišnému historickému vývoju. V súčasnej dobe je predsa členom

¹³ *Rozšíření Evropské unie*: <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>, 18. 3. 2008

¹⁴ *Turecko a EU*: <http://www.euroskop.cz/40665/119374/clanek/turecko/turecko-a-eu/>, 19. 3. 2008

Severoatlantickej aliancie – **NATO**, podobne, ako väčšina vyspelého demokratického sveta, a je prakticky nemožné, aby sa negatívne vnímaná história opakovala.¹⁵

Ďalším problémom môže byť skutočnosť, že Turecko je krajina, v ktorej je prevládajúcim vierovyznaním **islámske náboženstvo**. Pozitívnym faktom je, že táto krajina od roku 1921, kedy získala nezávislosť, prešla modernizáciou spoločnosti, a čo je ešte podstatnejšie, bola oddelená náboženská moc od štátnej. Týmto sa utvorili výhodné podmienky pre rozvoj demokracie, aj keď sa v dnešnej dobe vedú debaty a polemiky o stave ľudských práv a demokracie v Turecku. S týmto problémom podľa môjho názoru súvisí aj ďalší, a tým je práve geografická poloha Turecka. Turecko susedí na juhovýchod s krajinami Blízkeho Východu a svojou polohou tvorí hraničné územie medzi kresťanstvom a islámom, a tým pádom aj medzi relatívne mierovou situáciou v Európe a napätou situáciou v okolí Iraku, Iránu alebo Afganistanu. Tým, že by Turecko rozšírilo členskú základňu Európskej únie, prebralo by na seba podľa môjho názoru aj veľkú zodpovednosť za potencionálnu hrozbu extrémneho islámskeho sveta, a Európska únia by tak musela bezprostredne čeliť možným nepokojom prichádzajúcim z oblasti Perzského zálivu a Strednej Ázie.¹⁶

Tu sa naskytuje aj otázka, či sa EÚ sama nedostala do nepríjemnej situácie, ktorú teoretici európskej demokracie nazývajú „**rétorická pasca**“. Podstatou tejto myšlienky je fakt, že sa EÚ snaží príslubom členstva podľa svojich predstáv ovplyvňovať vnútorpolitický vývoj nečlenských štátov. Ak by sa Únia rozhodla, že Turecko nie je vhodný člen, viedlo by to v Turecku pravdepodobne k zmene zahraničnej politiky. Následkom by bola orientácia na oblasť Stredného Východu, kde by zohrávalo prirodzenú úlohu mocnosti.¹⁷

Jedným z neprehliadnutelných problémov tejto kandidátskej krajiny je **rozdielna ekonomická situácia** v európskej a ázijskej časti Turecka. V západnej časti, kde hlavné mesto Ankara tvorí pomyselnú hranicu medzi vyspelou a zaostalou časťou, prevláda moderne orientované tržné hospodárstvo, na rozdiel od zaostalej východnej časti, kde je takmer polovica práceschopného obyvateľstva zamestnaná v nevykonnom poľnohospodárstve v horských oblastiach. V prípade prijatia Turecka do EÚ by neproduktívna situácia v poľnohospodárstve predstavovala veľkú záťaž čo sa týka subvencovania tureckých farmárov.

¹⁵ Steinmetzová, D. a kol.: *J sme v EÚ, buďme v obraze*, str. 115–121

¹⁶ Steinmetzová, D. a kol.: *J sme v EÚ, buďme v obraze*, str. 115–121

¹⁷ *Turecko a EÚ*: <http://www.euroskop.cz/40665/119374/clanek/turecko/turecko-a-eu/>, 18. 3. 2008

Takisto nastáva otázka, či by boli vyspelé a početné členské krajiny EÚ ochotné vzdať sa silného **postavenia** v európskych inštitúciách, na úkor zaostalejšieho Turecka, a tým pádom oslabiť svoj vplyv na rozhodovaní o osude EÚ.

Ak by sa Turecko stalo členskou krajinou EÚ, okolo roku 2040 by sa stalo najľudnatejšou krajinou Únie. „*Skutočnosť, že je táto skoro čisto moslimská krajina s iným kultúrnym odkazom, krajina so slabou ekonomikou a silným poľnohospodárskym sektorom (v poľnohospodárstve pracuje stále cez 30% zamestnancov a produkuje len niečo málo cez 10% HDP), vyvoláva obavy.*“¹⁸

Či už sú názory odborníkov na vstup Turecka to Európskej únie akékoľvek, podľa toho môjho by Turecko v časovom horizonte najbližších rokov do EÚ vstúpiť nemalo. Tento názor som zaujal na základe vyššie uvedených argumentov, kvôli ktorým by táto islamská krajina predstavovala skôr **záťaž**, ako prínos, aspoň zatiaľ v tomto období, keď sa Európska únia rozšírila v priebehu krátkeho obdobia o veľké množstvo nových členov. Už prijatím týchto nových členov prebrala na seba EÚ veľké bremeno čo sa týka ich zapojenia do procesu rozhodovania na fungovaní EÚ. Pokiaľ sa aktuálna situácia okolo novej inštitucionálnej reformy navrhutej Lisabonskou zmluvou neupokojí, nemá zmysel priberať ďalšiu záťaž, ktorou by sa situácia ešte viac destabilizovala.

CHORVÁTSKO A MACEDÓNSKO

Chorvátsko a Macedónsko predstavujú dve republiky, ktoré boli súčasťou niekdajšej **Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie**. Nachádzajú sa na Balkánskom poloostrove, ktorý bol v minulosti ovládaný viacerými mocnosťami, ako Ruskom, Rakúsko – Uhorskom a vďaka blízkej geografickej polohe aj Tureckom, ktoré toto územie používalo na prechod do centrálnej časti Európy a za sebou zanechávalo svoju kultúrnu stopu. Ako dôsledok týchto vplyvov môžeme v dnešnej dobe v tejto časti juhovýchodnej Európy pozorovať zmes rôznych kultúr a náboženských smerov, cez islám až po rôzne odnože kresťanstva, ako napríklad katolícku, protestantskú či pravoslávnu. Po postupnom rozpade Juhoslávie na začiatku 90. rokov sa z Balkánskeho poloostrova stalo miesto občianskych nepokojov a bojisko, na ktorom sa stretávali tieto kultúry a etnické skupiny. Tieto vojnové konflikty boli doprevádzane vážnymi hospodárskymi stratami a ekonomickým úpadkom súčasne

¹⁸ *Turecko a EU*: <http://www.euroskop.cz/40665/119374/clanek/turecko/turecko-a-eu/>, 18. 3. 2008

s porušovaním základných ľudských práv a slobôd a rozsiahlimi presunmi miestneho obyvateľstva preč z tohto regiónu do ostaných častí demokratickej Európy.

Bývalá juhoslovanská republika **Macedónsko** sa stala kandidátskou krajinou na zasadaní Európskej rady v **Bruseli** dňa 17. decembra 2005. Snahou macedónskej vlády je za slovinského predsedníctva v prvej polovici roku 2008 zahájiť prístupové rozhovory s EÚ. Prijatie Macedónska do EÚ by bolo doprevádzané snahou stabilizovať túto krajinu po ekonomickej stránke a predísť možným občianskym nepokojom na strane politickej. Výzvou zostávajú aj naďalej **boj s korupciou**, organizovaným **zločinom**, reforma polície a súdnictva.¹⁹

Chorvátsko je v porovnaní s Macedónskom na vyššej ekonomickej úrovni. Prístupové jednania s touto krajinou boli začaté 3. októbra 2005 a do dnešnej doby dosiahlo **pokrok** v politickej aj hospodárskej oblasti. Naďalej zostáva výzvou urýchlenie reforiem v súdnictve a verejnej správe, boj s korupciou a hospodárske reformy. Zvýšená pozornosť by mala byť aj naďalej venovaná právam menšín a návratu utečencov.²⁰ Prípadné členstvo by bolo vnímané ako „*sebareflexia chorvátskej spoločnosti a vydanie tých, ktorý sa previnili zločinmi proti ľudskosti, k súdnemu tribunálu pre bývalú Juhosláviu v Haagu.*“²¹

Prijatie týchto dvoch balkánskych členov by bolo podľa mňa jednoduchšie ako riešenie vstupu Turecka. Na druhej strane sa však aj v tomto prípade načrta otázka, ako by sa tým skomplikovala situácia okolo prerozdelenia hlasov v jednotlivých orgánoch a inštitúciách EÚ. Týmto by sa stal súčasný stav ešte viac neprehľadnejší a následné komplikácie by mohli výrazne zasiahnuť do ďalšieho zmysluplného fungovania Európskej únie. Preto si myslím, že prijímanie nových členov by malo byť na určitý čas pozastavené, kým sa vnútorná situácia schválením nových reformných zmlúv nevyrieši, alebo aspoň prinajmenšom neustáli.

1.2 SOCIÁLNE – EKONOMICKÝ MODEL V DOBE GLOBALIZÁCIE

V dnešnej dobe je svet čoraz viac prepojený a vzájomná závislosť štátov je vyššia. Otvorenosť trhov a **medzinárodná hospodárska súťaž** ponúkajú nové možnosti v súvislosti s ekonomicou dynamikou, konkurencieschopnosťou

¹⁹ *Makedonie a EU*: <http://www.euroskop.cz/47648/120382/clanek/makedonie/makedonie-a-eu/>, 19. 3. 2008

²⁰ *Sdílení Komise Evropskému parlamentu a Rade*: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_cs.pdf, 19. 3. 2008

²¹ Steimetzová, D. a kol.: *J sme v EÚ, buďme v obraze*, str. 118

a vytváraním lepších pracovných miest. Strata pracovných miest v menej konkurencieschopných sektoroch je však nevyhnutným dôsledkom týchto globálnych zmien.

Globalizácia je fenomén, ktorý v spoločnosti pretrváva už dlhší čas. Rýchlosť, akou dnes postupuje, je však nezvyčajná. Príchod nových hospodárskych gigantov z Indie, Číny či ostatných krajín je čím ďalej častejším javom.

Sociálny a hospodársky model EÚ je budovaný na princípoch sociálne orientovaného tržného hospodárstva. Hodnoty Únie, akými sú sociálna spravodlivosť a kvalita života, sa odrážajú v zmluvách EÚ, jej politikách, právnych predpisoch a aktivitách. *„V kontexte postupujúcej globalizácie však EÚ musí svoje politiky reformovať a modernizovať, aby tieto hodnoty zachovala, a zároveň dokázala čeliť viacerým globálnym výzvam, medzi ktorými patria aj otázky stárnutia obyvateľstva, či nízka miera konkurencieschopnosti v porovnaní s ostatnými svetovými centrami.“*²² Bez uskutočnenia inštitucionálnych, štrukturálnych a iných reforiem nebude EÚ schopná aj naďalej zabezpečovať svojim občanom požadovaný rast kvality a úrovne života.

Globalizácia zvyšuje konkurenciu na trhu produktov, služieb a investícií. Domáci výrobcovia sú vystavení konkurencii dovozu z trhov, kde je nízka mzda, nízke alebo žiadne odvody do sociálneho a zdravotného poistenia a nízka ochrana zamestnanca. **Zahraniční investori** radšej investujú tam, kde dosiahnu nižšie náklady a vyšší zisk a kde odvedú nižšie dane. Kľúčom k úspechu pre udržanie konkurencieschopnosti v podmienkach globalizácie preto pravdepodobne bude udržanie nízkych miezd a znižovanie odvodov a daní, čo vyžaduje znižovanie sociálnych výdavkov a zmenu sociálneho modelu štátu.

Európska komisia si dala v januári 2003 vypracovať **správu o nákladoch neexistencie sociálnej politiky**. Jej výsledok je prekvapujúci. Podľa tejto správy sociálna politika prispieva k väčšej flexibilitě trhu práce. Ak totiž existuje dostatočná sociálna ochrana pre prípady straty zamestnania, ľudia sú ochotnejší podstupovať riziko spočívajúce napr. v uzatváraní pružnejších pracovných zmlúv. V štátoch s vysokými sociálnymi výdavkami ochota sťahovať sa, samozamestnať sa, ale aj dĺžka nezamestnanosti nezávisia od sociálnych výdavkov na nezamestnanosť. Na druhej

²² Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?: <http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>, 21. 3. 2008

strane však nízka podpora v nezamestnanosti môže byť motivováciou k hľadaniu práce, no zvyšuje odpor k prepúšťaniu, sťažuje kolektívne vyjednávanie, podporuje nelegálne zamestnávanie alebo zvyšuje možnosť štrajkov.²³

Inak povedané, sociálna politika **nemusí byť prekážkou** zvyšovania efektívnosti, ale práve naopak, môže byť faktorom jej rastu, prispieva k väčšej dynamike a stabilite hospodárstva. Potrebné je ale rozlišovať krátkodobé a dlhodobejšie účinky sociálnej politiky. Krátkodobo je totiž zvýraznený predovšetkým nákladový aspekt a preto krátkozraká vláda a podnikatelia pokladajú sociálne výdavky iba za finančný výdavok. Rovnako je potrebné rozlišovať medzi druhmi výdavkov. Najproduktívnejšie sú sociálne výdavky do ľudského kapitálu, no dôležité sú aj výdavky do sociálneho kapitálu. Výdavky do sociálneho kapitálu zvyšujú sociálnu súdržnosť a znižujú riziko sociálnych nepokojov, riziko zhoršovania bezpečnostnej situácie a podobne. Rozhodujúcim faktorom rozvoja sociálnej súdržnosti je ľudský faktor. „*Preto všetky výdavky (i sociálne), ktoré prispievajú k rozvoju ľudského faktora, sú produktívne výdavky, ktoré umožňujú zvyšovanie konkurencieschopnosti štátu.*“²⁴

Konkurencieschopnosť štátu v súčasných podmienkach nových faktorov rastu, je takmer priamo úmerná vynaloženým sociálnym výdavkom. Potvrdzujú to empirické porovnávanie vynaložených sociálnych výdavkov na zamestnanosť alebo penzie a indexu konkurencieschopnosti. Z bývalej EÚ – 15 sú na **najvyšších** priečkach rebríčka konkurencieschopnosti štáty s vyššími sociálnymi výdavkami (Fínsko, Švédsko, Holandsko) a naopak na **najnižších** priečkach štáty s najnižšími sociálnymi výdavkami (Grécko, Portugalsko). Ako výnimka z pravidla sa uvádzajú USA a prípadne Írsko. Tabuľka č. 4 znázorňuje túto súvislosť medzi výdavkami štátov na sociálne zabezpečenie a postavením v rebríčku globálnej konkurencieschopnosti. Je vidieť, že krajiny, ktorých výdavky sa pohybujú okolo 30%, sú na absolútnom vrchole poradia. Pozitívna správa pre Európsku úniu je, že v prvej desiatke sa umiestnilo až šesť členských krajín. Trochu negatívne svetlo vrhá na tento úspech postavenie nových členských štátov z rokov 2004 a 2007, z ktorých sa najvyššie nachádza Estónsko, aj to až na 27. priečke. Slabé umiestnenie môže byť spôsobené práve nízkym podielom

²³ *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?:* <http://www.blisty.cz/art/15739.html>, 21. 3. 2008

²⁴ *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?:* <http://www.blisty.cz/art/15739.html>, 21. 3. 2008

výdavkov na sociálne zabezpečenie. V tejto oblasti relatívne najviac prostriedkov vynakladá Slovinsko, a spolu s Maďarskom sú to jediné dva štáty, ktorých podiel na HDP prekračuje hranicu 20%. Najmenej výdavkov uvoľňujú z rozpočtu pobaltské krajiny Estónsko, Lotyšsko a Litva, a to okolo 13%.

Tabuľka č. 4: INDEX GLOBÁLNEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI VYBRANÝCH KRAJÍN
2007–2008 (V POROVNANÍ S VÝŠKOU SOCIÁLNYCH VÝDAVKOV)

Poradie	Štát	Index	%SV/HDP ^e	Poradie	Štát	Index	%SV/HDP ^e
1	USA	5,67	.	39	Slovinsko*	4,48	24,3
3	Dánsko	5,55	30,7	40	Portugalsko	4,48	24,9
4	Švédsko	5,54	32,9	41	Slovensko*	4,45	17,2
5	Nemecko	5,51	29,5	45	Lotyšsko*	4,41	12,6
6	Fínsko	5,49	26,7	46	Taliansko	4,36	26,1
9	Veľká Británia	5,41	26,3	47	Maďarsko*	4,35	20,7
10	Holandsko	5,4	28,5	51	Poľsko	4,28	20,0
15	Rakúsko	5,23	29,1	53	Turecko**	4,25	.
18	Francúzsko	5,18	31,2	55	Cyprus*	4,23	17,8
20	Belgicko	5,1	29,3	56	Malta*	4,21	18,8
22	Írsko	5,03	17,0	57	Chorvátsko**	4,2	.
25	Luxembursko	4,88	22,6	65	Grécko	4,08	26,0
27	Estónsko*	4,74	13,4	74	Rumunsko*	3,97	14,9
29	Španielsko	4,66	20,0	79	Bulharsko*	3,93	.
33	ČR*	4,58	19,6	94	Macedónsko**	3,73	.
38	Litva*	4,49	13,3				

Zdroj: <http://www.gcr.weforum.org/>

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-07-099/EN/KS-SF-07-099-EN.PDF

^e - údaje za rok 2004 * - nováčenské štáty EÚ ** - kandidátske krajiny do EÚ

Poznámka: V rebríčku globálnej konkurencieschopnosti je hodnotených 131 krajín. Je výsledkom kombinácie verejne dostupných štatistických údajov a výsledkov celosvetového Prieskumu názorov riadiacich pracovníkov. Prieskum zachytáva faktory ovplyvňujúce chod ekonomiky, ktoré nie sú štatisticky merateľné. Každoročne prináša komplexný prehľad silných a slabých stránok ekonomík jednotlivých krajín, ktorý pomáha lídrom krajín identifikovať kľúčové oblasti pre reformy.²⁵

1.2.1 LISABONSKA STRATÉGIA

Aj napriek tomu, že EÚ patrila na prelome tisícročí k lídrom vyspelého sveta, bola známa potreba zmien. V marci roku 2000 sa hlavy štátov a vlád dohodli na náročnom cieli, ktorý spočíval v premene EÚ do roku 2010 na **najkonkurencieschopnejšiu** a **najdynamickejšiu** znalostne orientovanú ekonomiku na svete, ktorá by bola schopná trvalo udržateľného rastu s väčším

²⁵ Správa o globálnej konkurencieschopnosti za rok 2007–2008:
http://www.alianciapas.sk/menu_pravidelne_globalna_konkurencieschopnost_2007.htm

množstvom pracovných miest, väčšou sociálnou súdržnosťou a rešpektom voči životnému prostrediu. **Lisabonská stratégia** zahŕňa tri dimenzie, a to ekonomickú, sociálnu a ekologickú. Ich plnenie je však ešte stále nerovnomerné. Väčšina aktivít Lisabonskej stratégie mala charakter koordinácie alebo doporučení a bolo výlučne na národných parlamentoch a vládach členských štátov, či budú reformovať svoje sociálne modely, podporovať vedu, výzkum alebo vytvárať priaznivé podnikateľské prostredie. Perspektívy Lisabonskej stratégie sa navyše skomplikovali **rozšírením EÚ** o nové členské krajiny, ktoré dosahovali omnoho vyššiu nezamestnanosť, nižšiu produktivitu práce s nižšími výdajmi na vzdelávanie a výzkum (viz tabuľka č. 5).

V polovici časového intervalu, koncom roku 2004, bola pod vedením bývalého holandského premiéra **Wima Koka** vypracovaná analýza plnenia cieľov Lisabonskej stratégie, kde boli konštatované problémy v ich napĺňaní. K zásadným záverom patrilo, že *„Lisabonu sa nedarí predovšetkým kvôli príliš rozsiahlej agende, malej zrozumiteľnosti celého procesu pre verejnosť a konfliktnosti niektorých cieľov.“*²⁶ V marci 2005 sa preto predstavitelia členských štátov Únie rozhodli, že Lisabonský proces **zodynamizujú**. Hlavnou zmenou v obsahu bol väčší dôraz kladený na implementáciu a zúženie priorít stratégie, pričom koncentrácia bola na ekonomickej oblasti s dôrazom na rast a zamestnanosť.

Nasledujúca tabuľka č. 5 zachytáva údaje o zamestnanosti, nezamestnanosti a výdajoch na vedu a výzkum všetkých členských a kandidátskych krajín v polovici časového horizontu stanoveného Lisabonskou stratégiou. Na absolútnom vrchole, čo sa týka zamestnanosti, sa nachádzajú štáty, ktoré majú najvyšší podiel výdavkov na sociálne zabezpečenie (viz tabuľka č. 4). Sú to Dánsko, Holandsko, Švédsko a Veľká Británia. Títo členovia aj ako jediní prekročili hranicu stanovenú v oblasti zamestnanosti, a to 70%. Majú aj relatívne najnižšiu mieru nezamestnanosti, s výnimkov Švédska. Novopristúpené štáty z rokov 2004 a 2007 ešte musia prijímať zásadné vnútorné reformy, aby sa ich hodnoty priblížili najvyspelejším členom zo západnej Európy, pretože v súčasnej dobe výrazne zaostávajú za priemerom Únie vo všetkých troch zmienovaných ukazateľoch. V oblasti výdavkov na vedu a výzkum už tradične vedú severské štáty Švédsko a Fínsko, ktoré ako jediné dosiahli vyšší

²⁶ *Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?:*

<http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>, 20. 3. 2008

relatívny podiel na HDP než hlavný konkurent EÚ – USA, a tým už predčasne naplnili cieľ Lisabonskej stratégie.

Tabuľka č. 5: ZAMESTNANOSŤ, NEZAMESTNANOSŤ A VÝDAJE NA VÝZKUM KRAJÍN EÚ
(%HDP)

Štát	Zamestnanosť 2005 (v %)	Nezamestnanosť 2005 (v %)	Výdaje na vedu a výzkum (%HDP) 2004
Dánsko	75,9	4,8	2,6
Holandsko	73,2	4,7	1,8
Švédsko	72,5	7,8	3,7
Veľká Británia	71,7	4,7	1,8
Rakúsko	68,6	5,2	2,3
Cyprus*	68,5	5,3	0,4
Fínsko	68,4	8,4	3,5
Írsko	67,6	4,3	1,2
Portugalsko	67,5	7,6	0,8
Slovinsko*	66	6,5	1,6
Nemecko	65,4	9,5	2,5
ČR*	64,8	7,9	1,3
Estónsko*	64,4	7,9	0,9
Španielsko	63,3	9,2	1,1
Lotyšsko*	63,3	8,9	0,4
Luxembursko	63,3	4,5	1,8
Francúzsko	63,1	9,7	2,2
Litva*	62,6	8,3	0,8
Belgicko	61,1	8,4	1,9
Grécko	60,1	9,8	0,6
Slovensko*	57,7	16,3	0,5
Taliansko	57,6	7,7	1,1
Maďarsko*	56,9	7,2	0,9
Rumunsko*	55,8	7,7	0,4
Bulharsko*	55,8	10,1	0,5
Chorvátsko**	55	.	1,1
Malta*	53,9	7,3	0,3
Poľsko*	52,8	17,7	0,6
Turecko**	46	10,3	0,7
USA	.	.	2,7

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-05/EN/KS-CD-06-001-05-EN.PDF

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-09/EN/KS-CD-06-001-09-EN.PDF

* - nové členské štáty EÚ ** - kandidátske krajiny

Oživenie Lisabonskej stratégie znamenalo nové podnety v plnení jej cieľov. Bolo pripravených **25 národných reformných programov** a bolo potrebné zamerať

sa na ich plnenie. Riadenia sa však museli chopiť členské štáty EÚ, v ich rukách je totiž urýchlenie reforiem.

V niektorých členských štátoch už významné reformné kroky zavedené boli, avšak ochota iných uskutočňovať často neprijemné zmeny bola minimálna, prípadne narážala na odpor domácich podnikateľov, odborov či širokej verejnosti.

EURÓPSKA SOCIÁLNA AGENDA

Súčasťou Lisabonskej stratégie je **Európska sociálna agenda**, ktorej cieľom je modernizácia sociálneho modelu. Aj keď je všeobecne akceptované, že starý sociálny model je aj vzhľadom na demografický vývoj fiškálne neudržateľný, demotivačný a zhoršuje konkurencieschopnosť, presadzovanie nových prvkov v modeli naráža na odpor odborov. *„Pri posudzovaní tohto odporu treba rozlíšiť charakter navrhovaných opatrení – či likvidujú základné hodnoty európskeho sociálneho modelu, alebo rovnomernejšie dávajú princíp solidarity a princíp osobnej zodpovednosti, ako aj otvorenosť odborových centrál k zmenám.“*²⁷

Prvým predpokladom dohody je **socálny dialóg**, ktorý komplikuje a predlžuje proces prípravy reformných opatrení. V Európe je silná tradícia sociálneho dialógu medzi vládami, výrobným odvetvím a odborovými zväzmi, aj keď podrobné mechanizmi sú v jednotlivých členských krajinách značne rozdielne.

Druhým predpokladom dohody je **komunikácia** so širokou verejnosťou. Ak sa nesúmernosť medzi všeobecnými výhodami a nepriaznivými účinkami otvorenia trhu nebude v dostatočnej miere riešiť, môže viesť k zaujatému vnímaniu globalizácie a naštrbiť tým podporu verejnosti liberalizácii obchodu a otvoreniu trhov.

Ekonomický rast nemusí byť automaticky zárukou rastu zamestnanosti, zvýšenie počtu zamestnaných nemusí byť zárukou vyššej produktivity práce, smerovanie k udržateľnému rastu môže za určitých okolností tlmiť podnety k ekonomickému rastu a môže oslabovať konkurencieschopnosť. *„V Lisabonskej stratégii hrozí riziko takýchto konfliktov predovšetkým medzi ekonomickými prioritami na jednej strane a prioritami sociálnymi a ekologickými na strane druhej.“*²⁸ Vysoké

²⁷ Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?:

<http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>, 21. 3. 2008

²⁸ Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?:

<http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>, 21. 3. 2008

sociálne a ekologické štandardy je však možné udržiavať a vylepšovať len v rastúcej a inovujúcej sa ekonomike s vysokou zamestnanosťou a rastúcou produktivitou.

Tabuľka č. 6: **POROVNANIE ZAMESTNANOSTI V ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EÚ V ROKOCH 2000/2005**

Štát	Zamestnanosť 2000 (v %)	Zamestnanosť 2005 (v %)	Zmena (v %)
Španielsko	56,3	63,3	+7
Lotyšsko*	57,5	63,3	+5,8
Bulharsko*	50,4	55,8	+5,4
Estónsko*	60,4	64,4	+4
Taliansko	53,7	57,6	+3,9
Grécko	56,5	60,1	+3,5
Litva*	59,1	62,6	+3,5
Slovinsko*	62,8	66	+3,2
Cyprus*	65,7	68,5	+2,8
Írsko	65,2	67,6	+2,4
Fínsko	67,2	68,4	+1,2
Francúzsko	62,1	63,1	+1
Slovensko*	56,8	57,7	+0,9
Belgicko	60,5	61,1	+0,6
Luxembursko	62,7	63,3	+0,6
Maďarsko*	56,3	56,9	+0,6
Veľká Británia	71,2	71,7	+0,5
Holandsko	72,9	73,2	+0,3
Rakúsko	68,5	68,6	+0,1
Nemecko	65,6	65,4	-0,2
ČR*	65	64,8	-0,2
Malta*	54,2	53,9	-0,3
Dánsko	76,3	75,9	-0,4
Švédsko	73	72,5	-0,5
Portugalsko	68,4	67,5	-0,9
Poľsko*	55	52,8	-2,2
Rumunsko*	63	57,6	-5,4

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-05/EN/KS-CD-06-001-05-EN.PDF

* - nové členské štáty

Z tabuľky č. 6 je možné pozorovať, že väčšine nových členských štátov sa vďaka vnútorným reformným opatreniam v oblasti trhu práce podarilo aj s prispením zahraničných investorov zvýšiť počet pracovných miest, a tým aj zamestnanosť. Zástancom silne sociálne – orientovanej politiky ako Švédsku a Dánsku sa nepodarilo zvýšiť už aj tak pomerne vysokú zamestnanosť, ale práve naopak, tento ukazateľ zaznamenal v týchto severských štátoch mierny pokles.

Tabuľka č. 7: POROVNANIE NEZAMESTNANOSTI V ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EÚ V ROKOCH
2000/2005

Štát	Nezamestnanosť 2000 (v %)	Nezamestnanosť 2005 (v %)	Zmena (v %)
Litva*	16,4	8,3	-8,1
Bulharsko*	16,4	10,1	-6,3
Estónsko*	12,8	7,9	-4,9
Lotyšsko*	13,7	8,9	-4,8
Slovensko*	18,8	16,3	-2,5
Taliansko	10,1	7,7	-2,4
Španielsko	11,1	9,2	-1,9
Grécko	11,3	9,8	-1,5
Fínsko	9,8	8,4	-1,4
ČR*	8,7	7,9	-0,8
Veľká Británia	5,4	4,7	-0,7
Slovinsko*	6,7	6,5	-0,2
Írsko	4,3	4,3	0
Cyprus*	4,8	5,3	0,5
Dánsko	4,3	4,8	0,5
Francúzsko	9,1	9,7	0,6
Malta*	6,7	7,3	0,6
Maďarsko*	6,4	7,2	0,8
Rumunsko*	6,8	7,7	0,9
Belgicko	6,9	8,4	1,5
Rakúsko	3,6	5,2	1,6
Poľsko*	16,1	17,7	1,6
Holandsko	2,8	4,7	1,9
Luxembursko	2,3	4,5	2,2
Švédsko	5,6	7,8	2,2
Nemecko	7,2	9,5	2,3
Portugalsko	4	7,6	3,6

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-05/EN/KS-CD-06-001-05-EN.PDF

* - nové členské štáty EÚ

Ako je možné pozorovať z tabuľky č. 7, najviac sa darí znižovať nezamestnanosť práve novým členským štátom, ktoré pristúpili v rokoch 2004 a 2007. Pri porovnaní zamestnanosti a miery nezamestnanosti a ich tendencií, negatívna situácia sa prejavuje v nasledujúcich štátoch: Nemecko, Malta, Dánsko, Švédsko, Portugalsko, Poľsko a Rumunsko, kde pri vzrastajúcej miere nezamestnanosti klesá zamestnanosť. Najvážnejšia situácia sa zdá byť v Poľsku a Rumunsku, kde je pokles, resp. rast týchto údajov najmarkantnejší.

V súvislosti s hľadaním vyváženého pomeru medzi rozličnými prioritami sa objavil nový pojem – **flexiistota**. Jedná sa o výber medzi britským modelom flexibility

bez istôt alebo kontinentálnym modelom istôt bez flexibility, alebo možnej kombinácie týchto dvoch modelov – vysokej úrovne sociálnych istôt s flexibilitou pracovného trhu. Inštitúcie EÚ často kritizujú nedostatočnú flexibilitu trhu práce v Nemecku, Francúzsku, Nórsku či Švédsku. Istota fungujúcich sociálnych systémov ale zase prispieva k pripravenosti zamestnancov a zamestnávateľov prijímať nové výzvy, ktoré prináša súčasná globálna hospodárska súťaž. Význam zohráva tiež fakt, že tento systém funguje bez obvyklých sprievodných javov, ako zvýšenie inflácie či deficitu verejných financií.

EURÓPSKY GLOBALIZAČNÝ FOND

Na konci roku 2005 sa lídri EÚ dohodli na vytvorení **Európskeho fondu pre vyrovnanie následkov globalizácie**. Podľa návrhu Európskej komisie mal fond zmierňovať dopady uvoľňovania svetového obchodu na zamestnancov dotknutých odvetví a mal pôsobiť v tých prípadoch, kedy pod tlakom globalizácie dôjde k veľkému prepúšťaniu pracovníkov. Išlo teda o kompenzácie pre pracovníkov, ktorí boli by boli prepustení z dôvodu presťahovania podniku do tretích krajín – mimo EÚ. Zároveň to však nemal byť fond na ochranu sektorov, ktoré už nie sú konkurencieschopné. Problémom však bolo, či išlo skôr o symbolické gesto solidarity s tými, ktorí v globalizácii nie sú schopní boja s konkurenciou, a či takýto fond by nepodkopal zodpovednosť členských krajín pri hľadaní vlastných riešení reštrukturalizácie.²⁹

„Konkurencieschopnosť konca 20. a začiatku 21. storočia je založená na novej paradigme rastu.“³⁰ Podľa nej nie sú víťazmi súťaže tí, ktorí vyhrávajú nízkymi cenami, ale tie štáty, ktoré sú schopné inovovať, ponúkať nové produkty, vysokú kvalitu a nové technológie. Európa by mohla založiť svoju produktivitu a kvalitu na svojej technologickej sile a schopnosti konkurovať produktami a službami s vyšším znalostným obsahom. Hospodársky rast na začiatku 21. storočia závisí predovšetkým od rozvoja **znalostnej ekonomiky**, a od investícií do rozvoja takejto ekonomiky. Globalizácia je pre Európu príležitosťou ďalšieho rozvoja, ale aj veľkou výzvou. Do popredia dostáva existenciu slabých stránok a potvrdzuje potrebu dobre

²⁹ *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?:* <http://www.blisty.cz/art/15739.html>, 21. 3. 2008

³⁰ *Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?:* <http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>, 21. 3. 2008

fungujúcich trhov a politík, ktoré zmierňujú negatívny vplyv celosvetového konkurenčného tlaku.

1.2.2 POROVNANIE SOCIÁLNEHO MODELU EÚ A USA

Pre porovnanie úspešnosti politiky zvyšovania konkurencieschopnosti v EÚ slúži **rýchlosť dobiehania** EÚ za USA. V priebehu šesťdesiatych rokov až do polovice sedemdesiatych rokov minulého storočia tento proces akceleroval, od druhej polovice 70. rokov sa však rozdiel v HDP na hlavu medzi USA a EÚ začal zväčšovať v neprospech EÚ. Od polovice 90. rokov až do dnešnej doby je pre európske hospodárstvo charakteristická nižšia dynamika rastu, nižšia produktivita práce a nižšia miera rastu zamestnanosti. Pri tomto pokračujúcom trende by sa nepodarilo dosiahnuť **lisabonský cieľ**. Jediným z faktorov zaostávania hospodárstva EÚ za hospodárstvom USA je rozdiel sociálnych modelov týchto ekonomických zoskupení. Podľa neoliberalných reformátorov európskeho sociálneho modelu sú hlavnými dôvodmi pre tieto rozdiely nižšie sociálne výdavky v USA, **flexibilnejší trh práce**, väčšia motivácia hľadať si prácu, chrániť si zdravie a podobne.³¹

Rozdiely medzi dvoma sociálnymi modelmi sú evidentné, hlavne z hľadiska vplyvov na sociálnu situáciu spoločnosti. Výdavky jedného aj druhého sociálneho modelu sú však porovnateľné. Základný rozdiel predstavuje podiel sociálnych výdavkov hradených kolektívne – verejné výdavky a hradených individuálne – súkromné výdavky. Vo vyjadrení v percentách predstavoval na konci 90. rokov tento podiel v USA 70:30, zatiaľčo vo Švédsku je to 93:7. Model sociálnej ochrany USA je dimenzovaný pre vyššie príjmové skupiny, ktoré si môžu zabezpečiť zvýšenie minimálnej sociálnej ochrany zabezpečovanej z verejných zdrojov sociálnou ochranou financovanou z vlastných zdrojov. V praxi to znamená, že základná podpora v dôchodku hradená zo štátnych zdrojov je nízka (v priemere 900 USD), zdravotné poistenie nepokrýva desiatky miliónov obyvateľov, neexistujú také sociálne výhody ako platená materská dovolenka, detské prídavky, nemocenské a existuje nedostatočná podpora rodinám s nízkymi príjmami. Značný podiel – 55% zamestnaných v USA si nemôže hrať súkromné dôchodkové poistenie, 33% si neodkladá na dôchodok nijakým spôsobom, štátny príspevok je jediným zdrojom príjmu pre 20% starých ľudí. To všetko má za následok rast počtu tých, ktorí žijú v chudobe. V roku 2002 to bolo

³¹ *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?:* <http://www.blisty.cz/art/15739.html>, 21. 3. 2008

v USA približne 35 miliónov. Tento model prispieva aj k vyššej miere sociálnej diferencovanosti. Sociálne transfery v EÚ významne znižujú percento žijúcich v chodobe v Únii na 15%, ktoré by bez sociálnych transferov bolo 24% a bez sociálnych transferov vrátane starobných dôchodkov až 40%.

Argumenty o väčšej flexibilitate trhu práce v USA v porovnaní s mnohými štátmi Únie sú čiastočne oprávnené a dosiahnutie väčšej flexibility trhu práce je jedným z cieľov reformy trhu práce aj v Nemecku. Na druhej strane však príklady zo škandinávskych krajín alebo Holandska ukazujú, že trh práce je flexibilnejší, ak existuje dostatočná **sociálna ochrana**, ktorá zjednodušuje prechod medzi obdobiami vzdelávania, zamestnanosti, starostlivosti o rodinu, prechod medzi rôznymi pracovnými miestami. Inak povedané zjednodušuje adaptáciu na rôzne novovzniknuté situácie na strane ponuky a dopytu práce.

Základné faktory zaostávania európskeho hospodárstva za hospodárstvom USA je potrebné hľadať v rozhodujúcich faktoroch dneška, teda v investíciách do výskumu a rozvoja, do vzdelania a do informačných technológií. Podiel ekonomiky založenej na znalostiach je v USA vyšší ako v EÚ a rozdiely sú v mnohých odvetviach priemyslu a služieb. *„Pri existujúcich rozdieloch je vyššie uvedené zaostávanie v investíciách do „knowledge based economy“ alarmujúce a signalizuje, že bez zásadnejšieho obratu investičnej politiky štátu a súkromnej sféry sa toto zaostávanie bude zvyšovať.“*³²

1.2.3 VÝCHODNÉ ROZŠÍRENIE A SOCIÁLNE VÝZVY PRE EÚ

Spoločnosti strednej a východnej Európy sa po vstupe do EÚ dostali do obdobia, ktoré prinieslo veľké očakávania. Tieto očakávania boli zvýšené aj porovnávaním štandardov EÚ s ich vlastnou životnou úrovňou. Nové problémy, ktoré priniesla **demokratická konsolidácia** a členstvo v EÚ, sa objavili v niekoľkých krokoch.

Na prelome tisícročia sa ukázalo, že krajiny strednej a východnej Európy musia čeliť novej kríze spôsobenej recesiou svetovej ekonomiky a vlastným nevyriešeným hospodárskym problémom. Táto kríza bola ale omnoho menšia ako **transformačná kríza** na začiatku 90. rokov. Aj napriek optimizmu z druhej polovice 90. rokov,

³² *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?:* <http://www.blisty.cz/art/15739.html>,
21. 3. 2008

ktorý bol spôsobený rýchlym hospodárskym rastom sľubujúcim udržateľný ekonomický rozvoj, sa kríza vrátila ako jeho spomalenie (viz tabuľka č. 8).

Nasledujúca tabuľka č. 8 zachytáva prelomové obdobie okolo roku 2000, ktoré bolo charakteristické poklesom hospodárskeho rastu. Tento jav môžeme pozorovať u všetkých nových členských krajín. V niektorých prípadoch, ako u kandidátskych štátov, alebo aj pobalských republík či ČR došlo k poklesu samotnej výkonnosti ekonomík. Pokles je v tabuľke vyznačený hrubo. Po roku 2000 vidíme, že rast bývalej EÚ – 15 je veľmi nízky, a osciluje okolo hodnoty 1,5%. Aj to bol jeden zo signálov, že Únia potrebuje nový impulz, a ten bol v podobe vstupu dvanástich krajín v najbližších rokoch.

Tabuľka č. 8: **POROVNANIE RASTU HDP (V %) NOVÝCH ČLENSKÝCH KRAJÍN**
V PREDVSTUPNOM OBDOBÍ (1998–2003)

Štát	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EÚ - 15	2,9	3	3,8	1,9	1,1	1,2
Bulharsko	4	2,3	5,4	4,1	4,5	5
ČR	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6
Estónsko	5,4	-0,1	9,6	7,7	8	7,2
Cyprus	5	4,8	5	4	2,1	1,9
Lotyšsko	4,7	3,3	6,9	8	6,5	7,2
Litva	7,5	-1,5	4,1	6,6	6,9	10,3
Maďarsko	4,9	4,2	5,2	4,1	4,4	4,2
Malta	.	.	.	-1,6	2,6	-0,3
Poľsko	5	4,5	4,3	1,2	1,4	3,9
Rumunsko	.	-1,2	2,1	5,7	5,1	5,2
Slovinsko	3,6	5,3	4,1	3,1	3,7	2,8
Slovensko	4,4	0,0	1,4	3,4	4,8	4,8
Chorvátsko*	2,8	-1,0	2,6	4,4	5,6	5,3
Macedónsko*	3,4	4,3	4,5	-4,5	0,9	2,8
Turecko*	3,1	-3,4	6,8	-5,7	6,2	5,3

Zdroj:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_ECOBAC&root=STRIND_ECOBAC/ecobac/eb012

* - kandidátske krajiny

Súčasne sa objavila nová **sociálna kríza**, ktorá bola závažnejšia než ekonomická. Populácie nových demokracií začali požadovať nárast životnej úrovne, alebo aspoň návrat na úroveň, na ktorej bola väčšina populácie koncom 80. rokov. Táto sociálna kríza sa neobjavila len vo svojej negatívnej podobe ako „**pasca materiálnych potrieb**“, ale aj z pozitívnej stránky, ako požiadavka

spoločnosti na EÚ, aby fungovala správnym spôsobom. Vysoká miera vzdelanosti už nebola sociálnou požiadavkou v abstraktných termínoch politiky blahobytu, ale jednoducho požiadavkou EÚ na vzdelanú pracovnú silu alebo konformné verejné služby v každej oblasti. „*Tieto problémy možno sumarizovať pod hlavičkou sociálnej konsolidácie ako hlavnej podmienky nie formálneho, ale efektívneho či úspešného členstva v procese dobiehania ostatných.*“³³ Po politickej a ekonomickej konsolidácii, ktorých ukončením boli splnené podmienky vstupu, sa na vrchol programu dostala sociálna agenda. Keď boli po roku 2000 podpísané **prístupové zmluvy**, recesia v západnej Európe bola ešte horšia než desať rokov predtým a neexistovali ani potrebné vnútorné zdroje a sociálna konsolidácia sa zdala byť nákladnejšia ako ekonomická. Spoločnosti strednej a východnej Európy ešte neboli úplne modernizované a spoločensko – ľudské investície pre modernizáciu boli vždy veľmi nákladné. Kríza bola prekonaná len silnou **redukciou sociálnych služieb** a poskytovaním nižších prostriedkov na vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť a sociálnu politiku, a preto bola sociálna cena transformačnej krízy veľmi vysoká.

Pre nové členské krajiny predstavovala Európska únia vo všeobecnosti dve výzvy. Prvou bola **Lisabonská stratégia**, ktorá vytvárala potrebu ekonomických, sociálnych a environmentálnych politík s cieľom trvalo udržateľného rozvoja. Druhou výzvou bol princíp **subsidiarity**, ktorý vyžadoval zásadnú reformu verejnej správy.

Dôvod bol jasný. V 90. rokoch potrebovali tieto krajiny prísny krízový manažment, ktorý oslabil systém verejných služieb a rozložil verejný sektor ako celok. Po krátkom období rýchleho hospodárskeho rastu sa zrazu objavili už známe ekonomické problémy, ako rastúce medzinárodné zadĺženie spôsobené globálnou recesiou, problémy s platobnou bilanciou či pretrvávajúce domáce nedostatky. Zároveň tieto prístupujúce krajiny prijali princípy Únie, ktoré však neboli schopné do určitej miery implementovať. Vyzývali európsky sociálny model a ich idey a princípy Únie boli príliš ľavicové. Vzrastajúci rozdiel medzi pravicovou a ľavicovou vládou politikou však ešte nebol taký veľký, aby otvoril **ľavicovo – pravicovú diskusiu**.

Súbežne s prípravou Lisabonskej stratégie sa v 90. rokoch vyskytoval nový trend, ktorý nástroje štátu blahobytu považoval za funkcie pre trvalo udržateľný rozvoj.

³³ *Východné rozšírenie a „sociálne výzvy“ EÚ* : <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/vychodne-rozsirenie-a-socialne-vyzvy-eu>, 21. 3. 2008

Do popredia sa dostala pozitívna spätná väzba medzi štátom blahobytu a ekonomickou efektívnosťou, keďže najlepšou sociálnou politikou je plná zamestnanosť. Tento trend najviac ovplyvnil myšlienky západnej sociálnej demokracie. Sociálne výzvy boli ešte väčším problémom pre sociálnych demokratov zo strednej a východnej Európy. Namiesto rešpektovania západných sociálnych hodnôt a noratívov EÚ presadzovali v zásade neoliberalnú politiku, ktorú im navrhovali také medzinárodné organizácie ako **Svetová banka** či **Medzinárodný menový fond**. Tieto neoliberálne praktiky tvrdo presadzovali pravidlá súkromného hospodárstva a ruinovali verejný sektor s verejnými službami. Príprava na zavedenie eura oddiaľovala prípravy na členstvo v EÚ v sociálnej sfére, čo bolo v podstate odpoveďou na sociálne výzvy Únie. Tento rozpor bol však nevyhnutný, pretože reagovanie na ekonomické výzvy EÚ odporovalo výzvam sociálnym. Únia však tento rozpor nespoznala. Požiadavky, ktoré boli považované za normálne funkcie komplexnej trhnej ekonomiky, boli v spoločnostiach strednej a východnej Európy brané za „luxus“. *„V dobre fungujúcej spoločnosti s vysokým životným štandardom nástroje šetrenia výdavkov nezruinujú normálne schopnosti spoločnosti a nebránia ani jej ďalšiemu vývoju. No v nestabilnej spoločnosti v procese zmeny, kde dve tretiny spoločnosti v transformačnej kríze stratili a základné funkcie verejných služieb ešte poriadne nepracujú, spôsobujú finančné reštrikcie veľkú škodu vytvárajúcim sa spoločenským kapacitám.“*³⁴ Dôležité bolo, aby po formálnom vstupe do EÚ boli tieto problémy vyriešené, inak bude vývoj v strednej a východnej Európe dotlačený do slepej uličky.

³⁴ *Východné rozšírenie a „sociálne výzvy“ EÚ:* <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/vychodne-rozsirenie-a-socialne-vyzvy-eu>, 21. 3. 2008

2. NAJNOVŠIE ETAPY INŠTITUCIONÁLNEJ REFORMY

Druhá kapitola tejto práce má za cieľ venovať sa najnovším etapám inštitucionálnej reformy EÚ. Pokúsim sa zaoberať tými reformnými zmluvami, ktoré formujú Európsku úniu ostatných desať rokov a nájsť odpovede na otázku, prečo ešte stále v dnešnej dobe nie je táto reformná snaha uzavretá.

Inštitúcie Európskej únie vznikali pred takmer päťdesiatimi rokmi pre šesticu zakladajúcich štátov, aby zaistili fungovanie organizácie, ktorá mala spravovať spoločný trh. Boli to **Rímske zmluvy** z roku 1957, ktoré dlhý čas tvorili primárne právo Európskeho spoločenstva. Z hľadiska princípu zastúpenia a spôsobu rozhodovania existovali v takmer nezmenenej podobe do polovice 80. rokov. Zmenu si začalo vyžadovať až plánovanie vstupu veľkého počtu nových členov.³⁵

Zriaďovacie zmluvy, ktoré založili **Európske spoločenstvo**, rozdelili kompetencie medzi členské krajiny a inštitúcie a súčasne vymedzili kompetencie medzi inštitúciami navzájom. V Zmluvách boli definované právomoci jednotlivých inštitúcií a vytvárali tzv. inštitucionálnu rovnováhu. Tento systém inštitucionálnej rovnováhy prešiel počas existencie Európskej únie a jej predchodcov mnohými zmenami, ktoré vyvíjali a upresňovali formy inštitucionálnej spolupráce. V rámci tohto vývoja došlo aj k vytvoreniu niektorých nových inštitúcií a k zavedeniu nových foriem spolupráce. Veľký vplyv na zmenu v inštitucionálnom systéme malo prehlbenie pôvodnej spolupráce zakladajúcich členov a rozširovanie počtu členských krajín. Zriaďovacie zmluvy boli upravené alebo doplnené na základe niekoľkých ďalších zmlúv, ktorými boli **Jednotný európsky akt** z roku 1986, **Maastrichtská zmluva** z roku 1993, **Amsterdamská zmluva** (1997) a **Zmluva z Nice** (2000). Ďalej to boli neratifikovaná **Európska ústava** (2004) a najnovšia **Lisabonská zmluva** (2007). Každá z týchto zmlúv ovplyvnila nejakým spôsobom systém inštitúcií, či už vznikom nových alebo len prerozdelením právomocí alebo zastúpenia členských štátov v orgánoch EÚ.³⁶

Nasledujúce strany budú venované hlavne tým reformným zmluvám, ktoré mali Európsku úniu pripraviť na rozšírenie európskej integrácie do východnej Európy v roku 2004 a neskôr, v roku 2007 a stabilizovať aktuálnu vnútornú situáciu európskej integrácie. V týchto zmluvách sa zameriam prevažne na tie časti, ktoré mali nejakým

³⁵ *Stručná história EU*: <http://www.euroskop.cz/40558/111149/clanek/strucna-historie-eu/1951-1957-esuo---ehs---euratom/>, 20. 3. 2008

³⁶ Ort. A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 27–34

spôsobom uskutočniť inštitucionálnu reformu. Bolo jasné, že rozšírenie bude možné len v tom prípade, keď sa Európskej únii podarí prejednať a uskutočniť potrebné vnútorné reformy.

Prvým dôležitým dokumentom bola Amsterdamská zmluva, ktorá vznikla podpísaním upravených textov zmluv o Európskom spoločenstve a o Európskej únii na záver medzivládnej konferencie v Amsterdame 2. októbra 1997.

V decembri 2000 sa pozornosť sústredila na **zasadanie Európskej rady** v Nice, kde boli prejednávané podnety pripravené medzinárodnou konferenciou, a tými boli otázky vnútornej reformy a prípravy na rozšírenie. Množstvo dohôd o reforme Európskej únie bolo začlenených do Zmluvy, ktorá bola v Nice podpísaná 26. februára 2001. Išlo hlavne o nové zloženie **Komisie**, kde musel vtedajší predseda Európskej komisie rozšíriť počet komisárov a začleniť nové oblasti do jej poľa pôsobnosti.

Po období určitej stagnácie, keďže tieto dve zmluvy boli hodnotené ako nenaplnené očakávania, bola potrebná razantná zmena aj v súvislosti s blížiacim sa rozširovaním. Preto bol v roku 2001 zvolaný **Konvent**, ktorý mal viesť diskusiu o ďalšom smerovaní Únie.³⁷

Na konci zasadania Konventu v roku 2003 bola prezentovaná tzv. **konventná verzia** ústavnej zmluvy, ktorá, ako sa neskôr ukázalo počas medzivládnej konferencie v Ríme, bola pre členské štáty nepriateľná. Po nasledujúcich úpravách tak bola 29. októbra podpísaná tzv. **medzivládna verzia** textu ústavnej zmluvy, ktorá ešte musela podstúpiť ratifikáciu v členských krajinách. Z hľadiska spôsobu prijatia sa jednalo o medzinárodnú zmluvu. Táto reformná snaha však neslávila úspech, keďže ratifikačný proces bol neúspešný vo Francúzsku a Holandsku kvôli nedostatku sociálnych myšlienok a prílišnej orientácii na zákony trhu.³⁸

Po dvoch rokoch sa objavila nová snaha zo strany Nemecka znovu obnoviť pravidlá fungovania Únie. Výsledkom tejto aktualizácie bola Lisabonská zmluva, ktorú zástupcovia členských štátov podpísali 13. decembra 2007 v hlavnom meste Portugalska, **Lisabone**. Momentálne prebieha v členských krajinách **ratifikácia** tejto novej zmluvy.

³⁷ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 27–30

³⁸ *Nastalo európske vytriezvenie*: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?544>, 16.4.2008

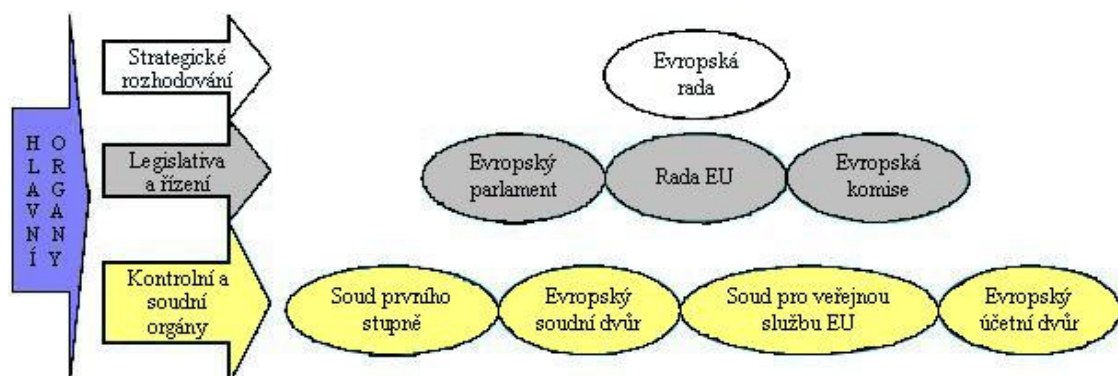
HLAVNÉ INŠTITÚCIE

Inštitúcie EÚ môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria tie, ktoré majú rozhodovacie, tj. **legislatívne** a **výkonné** právomoci a sú to: Komisia, Rada a Európsky parlament. Účtovný a súdny dvor, ale Komisia a Európsky parlament majú tak isto právomoci **kontrolné**, a tvoria tak druhú skupinu inštitúcií. Je tak zjavné, že tieto tri základné právomoci – legislatívna, výkonná a kontrolná, boli súbežne vykonávané rôznymi inštitúciami. Tak je tomu aj v súčasnej dobe.³⁹

Inštitúcie EÚ môžeme deliť aj podľa iného kritéria, na **nadnárodné** a **medzivládne**. Nadnárodné orgány sú: Komisia, Európsky parlament a Súdny dvor, a inštitúcie viacmenej medzivládne sú: Rada a Európska rada.

Medzi pôvodné inštitúcie patria Komisia, Rada a Európsky parlament. Ich povaha a váha v rozhodovacom procese sa behom prehĺbovania integrácie podstatne zmenila.

Schéma č. 1: **HLAVNÉ INŠTITÚCIE EÚ A ICH POSTAVENIE V ROZHODOVACOM PROCESÉ**

Zdroj: <http://www.euroskop.cz/44915/clanek/>

EURÓPSKA RADA

Európska rada alebo „**Európsky summit**“ je hlavným politickým orgánom EÚ, ktorý stojí na vrchole právneho systému Európskej únie. Vznikla na začiatku 70. rokov z pravidelných schôdzok najvyšších predstaviteľov členských krajín, a preto sa často označuje ako stretnutie na najvyššej úrovni. Schádza sa minimálne dvakrát ročne **v Bruseli**, ale v predsedníckych krajinách. Udáva smerovanie politiky Únie. Reprezentuje členské štáty a hľadá spoločné stratégie ďalšieho fungovania európskej integrácie. Na jej čele stojí predseda a mení sa raz sa 6 mesiacov. Aktuálne je to **Janez Janša** zo Slovinska.

³⁹ Ort. A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 27–34

Najdôležitejším rozhodnutiam predchádzajú takzvané medzivládne konferencie, kde sa hlavní predstavitelia, ich zástupcovia a skupiny odborníkov snažia hľadať spoločné odpovede na významné otázky ohľadom budúcnosti Európskej únie.

Jednou z týchto prejednávaných otázok na konferenciách v poslednom desaťročí bola reforma inštitúcií EÚ, ktorá sa týkala aj zmien v systémoch hlasovania a prípravy EÚ na nadchádzajúce prijatie nových členov. Čoraz viac do popredia sa dostával systém rozhodovania **kvalifikovanou väčšinou**, ktorý nahrádzal rozhodovanie na základe jednomyselnosti. Bol to pozitívny krok dopredu, pretože bolo nutné zabrániť tomu, aby v perspektíve ďalšieho rozširovania o veľký počet členov mohol jeden štát svojim vetom zablokovať rozhodnutie celej EÚ.

EURÓPSKY PARLAMENT

Vznikol v 50. rokoch, kedy vtedajšie tri Európske spoločenstvá zapojili do rozhodovacieho procesu **Spoločné zhromaždenie**, ktoré zatiaľ vykonávalo len poradnú funkciu. V roku 1962 bolo toto zhromaždenie premenované na Európsky parlament a od roku 1979 je zložený z delegátov parlamentov členských krajín, ktorí boli na tieto posty dosadení priamymi voľbami. Háji záujmy občanov, v súčasnosti má 785 členov a sídli v **Štrasburgu, Bruseli a Luxemburgu**.⁴⁰

Tabuľka č. 9: POČET POSLANCOV V EURÓPSKOM PARLAMENTE (DO ROKU 2009)

Nemecko	99	Belgicko	24	Fínsko	14
Veľká Británia	78	Portugalsko	24	Írsko	13
Francúzsko	78	Česká republika	24	Litva	13
Taliansko	78	Maďarsko	24	Lotyšsko	9
Španielsko	54	Švédsko	19	Slovinsko	7
Poľsko	54	Rakúsko	18	Estónsko	6
Rumunsko	35	Bulharsko	18	Cyprus	6
Holandsko	27	Dánsko	14	Luxembursko	6
Grécko	24	Slovensko	14	Malta	5

Zdroj: Európsky parlament

Poznámka: Rozdelenie hlasov po roku 2009 bude upravené Lisabonskou zmluvou.

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE

Rada ministrov je na najvyššej úrovni tvorená zástupcami vlád jednotlivých štátov. Ide teda o inštitúciu **medzivládnej** povahy, kde je povinnosťou každého zástupcu presadzovať záujmy vlastného štátu. Vytvára tak protiváhu nadnárodne

⁴⁰ *Evropský parlament:* <http://www.euroskop.cz/39546/clanek/evropsky-parlament/>, 20. 3. 2008

orientovanej Komisii a Európskemu parlamentu. Jej úlohou je schvaľovanie zákonov a smerníc EÚ, ktoré jej predkladá Európska komisia. Na zasadaniach, ktoré sa konajú v **Bruseli** alebo **Luxemburgu**, vysielajú národné parlamenty pre riešenie daných problémov zodpovedných ministrov pre konkrétny rezort. Predseda sa mení raz za 6 mesiacov a je ním zástupca predsedajúcej krajiny.⁴¹

Tabuľka č. 10: **POČTY HLASOV V RADE EÚ PRI HLASOVANÍ KVALIFIKOVANOU VÄČŠINOU (K 1.1.2007)**

Nemecko	29	Belgicko	12	Fínsko	7
Veľká Británia	29	Portugalsko	12	Írsko	7
Francúzsko	29	Česká republika	12	Litva	7
Taliansko	29	Maďarsko	12	Lotyšsko	4
Španielsko	27	Švédsko	10	Slovinsko	4
Poľsko	27	Rakúsko	10	Estónsko	4
Rumunsko	14	Bulharsko	10	Cyprus	4
Holandsko	13	Dánsko	7	Luxembursko	4
Grécko	12	Slovensko	7	Malta	3

Zdroj: Zmluva o založení ES

Tabuľka č. 11: **HISTÓRIA A HARMONOGRAM PREDSEDNÍCTVA EÚ**

Švédsko	január–jún 2001	Maďarsko	január–jún 2011
Belgicko	júl–december 2001	Poľsko	júl–december 2011
Španielsko	január–jún 2002	Dánsko	január–jún 2012
Dánsko	júl–december 2002	Cyprus	júl–december 2012
Grécko	január–jún 2003	Írsko	január–jún 2013
Taliansko	júl–december 2003	Litva	júl–december 2013
Írsko	január–jún 2004	Grécko	január–jún 2014
Holandsko	júl–december 2004	Taliansko	júl–december 2014
Luxembursko	január–jún 2005	Lotyšsko	január–jún 2015
Veľká Británia	júl–december 2005	Luxembursko	júl–december 2015
Rakúsko	január–jún 2006	Holandsko	január–jún 2016
Fínsko	júl–december 2006	Slovensko	júl–december 2016
Nemecko	január–jún 2007	Malta	január–jún 2017
Portugalsko	júl–december 2007	Veľká Británia	júl–december 2017
Slovinsko	január–jún 2008	Estónsko	január–jún 2018
Francúzsko	júl–december 2008	Bulharsko	júl–december 2018
Česká republika	január–jún 2009	Rakúsko	január–jún 2019
Švédsko	júl–december 2009	Rumunsko	júl–december 2019
Španielsko	január–jún 2010	Fínsko	január–jún 2020
Belgicko	júl–december 2010		

Zdroj: <http://www.euroskop.cz/47627/clanek/predsednictvi-evropske-unie/>

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/25/629989c8e038c00ffb8a1333e036829f.pdf>

⁴¹ Rada Evropské unie: <http://www.euroskop.cz/39562/clanek/rada-evropske-unie/>, 20. 3. 2008

EURÓPSKA KOMISIA

Je výkonným orgánom a kľúčovou inštitúciou v centre rozhodovacieho procesu EÚ. Predstavuje nadnárodný rozmer európskej integrácie. Sídli v **Bruseli**. Úlohou tejto inštitúcie je spracovávanie návrhov európskych zákonov a následne ich predloženie Rade ministrov. Bdie taktiež nad zavádzaním nariadení a smerníc Rady. Ako „vláda“ Európskej únie koordinuje a usmerňuje európsku politiku.⁴²

Tabuľka č. 12: ČLENOVIA KOMISIE 2004–2009

José Manuel Barroso – predseda	Portugalsko	
Margot Wallström – miestopredseda	Švédsko	vzťahy medzi inštitúciami a komunikačné stratégie
Günter Verheugen – miestopredseda	Nemecko	podnikanie a priemysel
Jacques Barrot – miestopredseda	Francúzsko	doprava
Siim Kallas – miestopredseda	Estónsko	administratívne záležitosti, audit a boj proti podvodom
Franco Frattini – miestopredseda	Taliansko	spravodlivosť, sloboda a bezpečnosť
Viviane Reding	Luxembursko	informačná spoločnosť a médiá
Stavros Dimas	Grécko	životné prostredie
Joaquín Almunia	Španielsko	hospodárske a menové záležitosti
Danuta Hübner	Poľsko	regionálna politika
Joe Borg	Malta	rybolov a námorné záležitosti
Dalia Grybauska	Litva	finančné plánovania a rozpočet
Janez Potočnik	Slovinsko	veda a výzkum
Ján Figel	Slovensko	výchova, vzdelávanie, kultúra a mládež
Androula Vassiliou	Cyprus	zdravie
Olli Rehn	Fínsko	rozšírenie
Louis Michel	Belgicko	rozvoj a humanitárna pomoc
László Kovács	Maďarsko	dane a colná únia
Neelie Kroes	Holandsko	hospodárska súťaž
Mariann Fischer Boel	Dánsko	poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
Benita Ferrero - Waldner	Rákúsko	vonkajšie vzťahy a európska politika susedstva
Charlie McCreevy	Írsko	vnútorný trh a služby
Vladimír Špidla	Česká republika	zamestnanosť, sociálne veci a rovné príležitosti
Peter Mandelson	Veľká Británia	obchod
Andris Piebalgs	Lotyšsko	energetika
Meglena Kuneva	Bulharsko	ochrana spotrebiteľa
Leonard Orban	Rumunsko	mnohojazyčnosť

Zdroj: http://ec.europa.eu/commission_barroso/index_cs.htm

⁴² *Evropská komise*: <http://www.euroskop.cz/47693/clanek/evropska-komise/>, 20. 3. 2008

2.1 ZMLUVY Z AMSTERDAMU A Z NICE

Medzivládne konferencie v rokoch 1996–1997 a 2000 sa preto zaoberali aj jednotlivými oblasťami, kde Rada rozhodovala jednomyselne. Ukázalo sa však, že bolo dosť ťažké medzi členskými štátmi zhodnúť sa na tom, ktoré články zmlúv by mali zahŕňať systém kvalifikovanej väčšiny. To je totiž založené na tom, že členskými štátmi sú pridelené hlasy na základe ich veľkosti. Čiže veľké štáty majú vyšší počet hlasov ako štáty menšie. Ide o systém tzv. vážených hlasov jednotlivých členských štátov. Zaručovalo to skutočnosť, že nikdy nemohli byť prijaté také rozhodnutia, ktoré by boli v rozpore so záujmami najsilnejších štátov.⁴³

V minulosti sa k otázke zastúpenia členských štátov neprístupovalo podľa nejakého jasne stanoveného pravidla. V procese rozširovania prijímali inštitúcie za týmto účelom zástupcov z nových členských krajín. Týmto spôsobom sa situácia vyvinula až do podoby v roku 1996, kde boli malé štáty zvýhodnené vo svojom zastúpení na úkor tých veľkých. Kandidátske krajiny pritom svojou rozlohou a počtom obyvateľov patrili do kategórie malých a stredných, a tak hrozilo riziko, že veľké štáty budú v novodobej rozšírenej EÚ jednoducho prehlasované skupinou malých štátov. *„Z tohto dôvodu bolo potrebné prehodnotiť súčasný systém zastúpenia členských štátov v jednotlivých inštitúciách a pripraviť tento systém pre nové prichádzajúce štáty.“*⁴⁴

2.1.1 ZMLUVA Z AMSTERDAMU

Medzivládna konferencia 1996–1997 bola zahajená v talianskom **Turíne** 29. marca 1996 a ukončená v holandskom hlavnom meste **Amsterdame** 18. júna 1997. Na jej konci bola parafovaná Amsterdamská zmluva. Tento dokument bol prejednaný a schválený Európskou radou a formálne podpísaný ministrami zahraničných vecí začiatkom októbra 1997. Po ratifikácii všetkými národnými parlamentami počas roku 1998 zmenila a doplnila Maastrichtskú zmluvu o Európskej únii z roku 1993.

Amsterdamská zmluva sa skladá z piatich oddielov, a v tejto podkapitole je bližšie rozobraný štvrtý oddiel, ktorý sa podrobne zaoberá inštitucionálnymi otázkami a kompetenciami orgánov EÚ. *„Medzivládna konferencia '96 mala upraviť*

⁴³ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 31

⁴⁴ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 32

*rozhodovaciú a inštitucionálnu štruktúru EÚ tak, aby Únia mohla aj po rozšírení o cca desať nových členov zostať akcieschopná.*⁴⁵

EURÓPSKA KOMISIA

Jedna z najdôležitejších pasáží, inštitucionálna príprava na ďalšie rozšírenie, sa bezprostredne dotýkala väčšej alebo menšej otvorenosti inštitucionálnej štruktúry EÚ voči novým členom v nadchádzajúcich rokoch. Na tejto dlhej ceste prispôsobovania sa EÚ na vyšší počet členov bol na tejto konferencii urobený prvý krok. Predstavitelia vlád sa zhodli na tom, že Európska komisia by sa nemala skladať z viac ako **dvadsať členov**, pokiaľ nebude mať viac ako dvadsať členských štátov. Riešenie problému zloženia Komisie v prípade zvýšenia počtu nad dvadsať členov malo byť predmetom diskusie rok pred týmto navýšením na ďalšej medzivládnej konferencii.

Otvorenie EÚ pre nové členské krajiny sa zdalo byť z veľkej časti závislé na adaptačnej pružnosti hlavne veľkých štátov EÚ, pretože sa musel vyriešiť problém zníženia počtu komisárov piatich veľkých štátov a následná kompenzácia tejto straty prostredníctvom výhodného prerozdelenia hlasov v Rade. Počet komisárov bol založený na princípe, že každý členský štát mal jedného a navyše päť veľkých štátov – Francúzsko, Taliansko, Veľká Británia, Španielsko a Nemecko mali po **dvoch zástupcoch**. Vzhľadom na to, že Komisia mala vtedy pri pätnástich členoch už dvadsať komisárov, potom „*medzinárodná konferencia '96 skôr vytvorila problém, než aby ho skutočne vyriešila. Súčasne bol to ale krok na ceste k tomuto riešeniu.*“⁴⁶

Úloha **prezidenta Komisie** získala tiež na význame. V rámci reformy Európskej komisie sa podarilo zvýšiť jeho právny a politický vplyv. V spolupráci s členskými štátmi získal nové právomoci pri výbere členov Komisie – mohol vznášať námietky proti ich nominácii. V budúcnosti by mala Komisia pracovať na základe politického vedenia prezidenta, v ktorého moci by malo byť pridelenie jednotlivých portfólií členom Komisie podľa vlastného uváženia. Legislatívna iniciatíva Komisie posilnila taktiež. Amsterdamská zmluva jej zaručila právo legislatívnej iniciatívy v nových oblastiach zamestnanosti a verejného zdravia, a najväčšieho možného výsledku v oblasti voľného pohybu osôb. Po dobu najbližších piatich rokov mala túto iniciatívu koordinovať s členskými štátmi, a po uplynutí tejto doby by mala dostať

⁴⁵ Cíhelková, E. a kol.: *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*, str. 25

⁴⁶ Cíhelková, E. a kol.: *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*, str. 26

Komisia monopol na legislatívnu iniciatívu bez ohľadu na iné činitele v rámci EÚ. Zjednodušením hlasovacích procedúr v systéme EÚ sa tiež zvýšila priehľadnosť posudovania váhy jednotlivých orgánov.

EURÓPSKY PARLAMENT

Za najvýraznejší posun v inštitucionálnej oblasti sa považovalo podstatné **posilnenie úlohy** Európskeho parlamentu v systéme orgánov EÚ, ktorý bol zahrnutý do rozhodovacieho procesu na základe procedúry spolurozhodovania. Týmto sa z rozhodovacieho procesu vytratil kooperatívna procedúra, čím došlo k pozitívnemu zjednodušeniu rozhodovacieho a legislatívneho procesu v rámci orgánov EÚ. Na jednej strane sa jednalo o rozšírenie oblastí, v ktorých bol v legislatívnom procese potrebný súhlas Európskeho parlamentu a na druhej strane sa podstatne rozšírili spolurozhodovacie kompetencie z niekdajších 15 na 23 a zjednodušil sa mechanizmus spolupráce medzi Radou a Európskym parlamentom. Zrušenie tretieho čítania tiež prispelo k zjednodušeniu procedúry spolurozhodovania. Tretie čítanie znevýhodňovalo postavenie Parlamentu v prípade nezhody medzi Parlamentom a Radou, kedy Rada mohla za určitých podmienok názor Parlamentu vôbec nebrať do úvahy. Takto sa dostali obe inštitúcie do rovnováhy a v prípade toho legislatívneho návrhu, kde by nedošlo k obojstrannej zhode, by bol tento návrh stiahnutý z programu hlasovania Rady a ďalej neprejednávaný. Európsky parlament by mal podľa Amsterdamskej zmluvy schvaľovať nomináciu prezidenta Európskej komisie. Otázka, či to bude v budúcnosti práve Európsky parlament, kto bude vyberať kandidáta na prezidenta Komisie, zatiaľčo Rada ho bude schvaľovať, zostala zatiaľ nezodpovedaná.

Nastolená bola požiadavka posilnenia princípu **pomerného zastúpenia** členských štátov v Parlamente a bol stanovený strop pre počet jeho členov na maximálne 700. Taktiež sa mala odstániť veľká disproporcionalita medzi počtom poslancov jednotlivých krajín, ktorá vytvárala početnú výhodu pre menšie štáty. V tom čase napríklad jeden luxemburský poslanec v EP zastupoval zhruba len 60 000 voličov, zatiaľčo jeho nemecký kolega až 800 000 voličov. Do Amsterdamskej zmluvy bola zahrnutá aj požiadavka, aby bol prijatý jednotný volebný systém v jednotlivých členských štátoch. Európsky parlament však ešte stále nedosahoval postavenie klasického národného parlamentu.⁴⁷

⁴⁷ Cihelková, E. a kol.: *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*, str. 54

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE

Napriek tomu, že už bol mnohokrát predtým zdôraznený fakt, že budúce rozšírenie EÚ by malo najväčší vplyv na prácu Rady EÚ, bolo uskutočnených len niekoľko málo zmien dotýkajúcich sa jej práce. Systém hlasovania **kvalifikovanou väčšinou** v Rade sa rozšíril do ďalších jedenástich sektorov. Žiadna zhoda nebola dosiahnutá ale v oblasti váženia hlasov, ktoré by mali v Rade k dispozícii jednotlivé členské štáty. Tento problém nemohol byť počas konferencie riešený odborne, pretože sa stal predmetom politických špekulácií. O tejto prevažne politickej otázke bolo rozhodnuté, aj kvôli prepojeniu na otázku počtu členov Komisie, že sa bude riešiť, až keď sa bude EÚ bezprostredne pripravovať na ďalšie rozširovanie.

Tak isto malý pokrok bol dosiahnutý a konštatovaný v oblasti rozširovania hlasovania kvalifikovanou väčšinou v Rade. Na druhej strane sa Európsky parlament dostával do pozície, kedy bol stále viac rovnocenným partnerom pri vytváraní sekundárnej legislatívy. Výraznejšie postavenie získali aj národné parlamenty členských štátov Únie, kedy sa začala prehĺbovať spolupráca medzi európskymi výbormi národných parlamentov a Európskym parlamentom v rámci spoločnej konferencie.

EURÓPSKY SÚDNY DVOR

Európsky súdny dvor sa dočkal dvoch zásadných a významných reforiem. Súčasťou balíka slobodného pohybu osôb „*mohol Európsky súdny dvor na požiadanie súdu poslednej inštancie vydávať predbežné rozsudky a na požiadanie Rady, Komisie, alebo členského štátu mohol Súd vydávať predbežné rozsudky v záujme práva.*“⁴⁸ V žiadnom prípade ale nemal právomoc vzťahujúcu sa na udržovanie poriadku a práva v rámci vnútornej bezpečnosti jednotlivých krajín. Súd získal právo vydávať predbežné rozsudky pre súdy tých členských krajín, ktoré preukázali záujem akceptovať jurisdikciu Súdu a mohol rozhodovať v prípade sporu medzi členskými krajinami alebo členskými krajinami a Komisiou **v oblasti III. piliera.**

Aj napriek tomu, že v snahe Medzivládnej konferencie '96 bolo nást' vhodnú formu reformy inštitúcií EÚ, jej výsledok bol „*nepochybne sklamaním pre všetkých zúčastnených aj pozorovateľov.*“⁴⁹ Zlepšiť, nie však vyriešiť, sa podarilo **demokratické zázemie inštitúcií a zvýšiť efektivitu** ich spolupráce. Dokončenie

⁴⁸ Cíhelková, E. a kol.: *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*, str. 55

⁴⁹ Cíhelková, E. a kol.: *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*, str. 53

reformných procesov by malo byť ukončené pred ďalším rozširovaním, aby tak bolo zaistené efektívne fungovanie Únie.

2.1.2 ZMLUVA Z NICE

Zmluva z Nice bola štvrtou európskou zmluvou za obdobie posledných trinástich rokov, čo ukazovalo na zmeny, ktoré sa v posledných rokoch v Európe odohrali a ešte len odohrajú a súčasne to vypovedalo o obtiažnosti, s akou sa členské krajiny stretávali pri hľadaní spoločných ciest k hlbšej integrácii.

Medzivládna konferencia v roku 2000 mala za úlohu nájsť riešenie na otázku efektívneho fungovania inštitúcií Európskej únie po jej rozšírení. Bola pokračovaním konferencie z rokov 1996–1997, kde sa nepodarilo vyriešiť všetky problémy. Jednania tejto medzivládnej konferencie vyvrcholili na zasadaní Európskej rady v Nice, ktoré bolo završené podpisom novej zmluvy – **Zmluvy z Nice**. Nastolená bola hlavne otázka, ako po prijatí nových členov zaistiť rozloženie moci medzi jednotlivé členské krajiny. Medzi zakladajúce štáty Európskeho spoločenstva patrilo šesť krajín a v priebehu rokov sa ich počet zvýšil na v tej dobe aktuálnych pätnásť členov. Európska únia sa však musela vnútorne pripraviť na príchod ďalších, až dvanástich krajín.

Už zo začiatku konferencie vyplynulo, že novou navrhovanou reformou dôjde k vytvoreniu systému, v ktorom budú zastúpené jednotlivé členské štáty na jednej strane, ako aj občania žijúci v týchto štátoch na strane druhej. Bol tak zdôraznený **dvojitý charakter Únie** – únie štátov a únie ľudí. Rozhovory o tejto zmluve boli doprevádzané živou výmenou názorov medzi predstaviteľmi jednotlivých členských krajín o zložení jednotlivých inštitúcií.⁵⁰ Ratifikácia Zmluvy z Nice trvala členským štátom viac než dva roky a do platnosti vstúpila **1. februára 2003**. Aj to bolo odrazom určitého váhania nad výsledkami Zmluvy. „*Pre skeptikov bola Zmluva výsledkom dohadovania členských štátov o ich miere vplyvu, a teda chabým kompromisom, zatiaľčo pre európskych optimistov bola minimom pre pokračovania európskej integrácie v smere federalistickom.*“⁵¹

⁵⁰ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 32

⁵¹ *Smlouva z Nice*: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=EU_269.HTM, 20. 3. 2008

EURÓPSKY PARLAMENT

Zmeny v Európskom parlamente sa týkali **navýšenia celkového počtu poslancov**, čím sa zmenilo zastúpenie jednotlivých členských štátov v tomto orgáne EÚ. Hoci na predchádzajúcej medzivládnej konferencii v rokoch 1996–1997 bolo rozhodnuté, že celkový počet poslancov by nemal presiahnuť číslo 700, aby bolo zaistené efektívne fungovanie, Zmluva z Nice tento počet zvyšuje na konečných **732**. To bolo jedným z dôkazov, ako boli jednania predchádzajúcej medzivládnej konferencie obtiažné a bolo potrebné v niektorých otázkach pozmeniť súčasný systém. Konečný počet európskych poslancov, ktorí pripadali na jednotlivé štáty, bol navyše úzko spätý so zastúpením členských štátov v kľúčových inštitúciách pre prijímanie rozhodnutí v EÚ – v Rade a Komisii.

EURÓPSKA KOMISIA

Komisia je inštitúcia, ktorá je nezávislá na vládach členských štátov a v tej dobe bola zložená z dvadsiatich komisárov, ktorí mali zaručovať túto nezávislosť. Jej významná úloha spočíva v tom, že je hlavným iniciátorom legislatívneho procesu a dohliada na správnu aplikáciu zmlúv v praxi. V súvislosti s rozšírením by prípadný veľký nárast počtu komisárov mohol spôsobiť narušenie vnútornej súdržnosti Komisie. Od začiatku 90. rokov sa tak začali objavovať rôzne návrhy, ako by mala byť Komisia po rozšírení vnútorne usporiadaná. Kvôli citlivosti tejto otázky sa však až do medzivládnej konferencie v roku 2000 nepodarilo nájsť žiadne vyhovujúce riešenie. K tomu ešte vyšla najavo súvislosť medzi zastúpením členských štátov v Komisii a počtom hlasov členských krajín v Rade. Problém spočíval v tom, že veľké štáty, ktoré mali v Komisii dvoch zástupcov, by v prípade straty jedného požadovali **širšie zastúpenie v Rade**, zatiaľčo malé štáty sa nechceli zmieriť s tým, že by ich členstvo v Komisii fungovalo na rotačnom princípe v porovnaní so stálym členstvom veľkých štátov. Po prípadnom rozšírení Únie na 27 členov by tak mohla Komisia stratiť svoje postavenie medzi inštitúciami a zmeniť sa iba na konferenciu veľkého počtu komisárov. Preto bolo jasné, že systém musí podstúpiť zmenu. Riešenie na tento problém našli predstavitelia členských štátov práve na konferencii v Nice, kde došlo ku kompromisu. Výsledok tejto konferencie, Zmluva z Nice, rozdelila zloženie Komisie do **dvoch časových období**. Počas prvého obdobia, od roku 2005, by mala Komisia pozostávať z jedného zástupcu z každej členskej krajiny. Druhé obdobie malo počiatok v rozšírení Únie na 27 štátov, kedy mala Komisia pozostávať z menšieho

počtu komisárov, ako by bol počet členov EÚ. Konečný počet však na tejto konferencii nebol stanovený a mal byť predmetom ďalšieho rozhodovania. Systém bol navrhnutý tak, aby fungoval na základe **rotačného systému** a princípe rovnosti. Vôbec však ešte nebolo jasné, ako by mal tento systém v praxi vyzerat' a akými pravidlami bude riadený.⁵²

HLASOVANIE KVALIFIKOVANOU VÄČŠINOU V RADE EÚ

Ďalšia kľúčová diskusia na medzivládnej konferencii v Nice bola venovaná otázke hlasovania. „*Včas bola nájdená zhoda na tom, že by mal nový systém odrážať ako zastúpenie jednotlivých členských štátov, tak aj zastúpenie občanov Únie.*“⁵³ Zmluva z Nice preto priniesla **systém vážených hlasov**, ktorý pre rozhodnutia vyžadoval okrem určitého percenta vážených hlasov aj percento z celkovej populácie EÚ a taktiež väčšinu celkového počtu členských štátov. Takto sa stal systém veľmi komplikovaný a v sebe mal zakotvené aj rôzne protiváhy, ktoré mali zaručiť demokratický spôsob rozhodovania. Výsledok Zmluvy z Nice bol dôkazom toho, že členské štáty Únie neboli veľkými zástancami rozhodovania kvalifikovanou väčšinou a neboli ochotné rýchlo vzdat' sa rozhodovania na základe jednomyselnosti a odpovedal len čiastočne na otázku, akým spôsobom bude Európska komisia zložená po rozšírení EÚ. Svoje konečné rozhodnutia v niektorých prípadoch oddialila, v iných zase ponechala hľadanie riešení na jednotlivých inštitúciách, aby sa zamysleli nad svojimi vnútornými problémami, a v niektorých prípadoch iba načrtla rysy budúcej inštitucionálnej reformy.⁵⁴

Medzi hlavné prínosy Zmluvy z Nice patrilo umožnenie procesu rozšírenia Únie tým, že vytvárala k tomu **základné predpoklady**. Zároveň bol stanovený nový termín ďalšej medzivládnej konferencie v roku 2004, ktorá by sa mala zaoberať hlbšou diskusiou o budúcom vnútornom usporiadaní EÚ. Tejto medzivládnej konferencii sa už mali zúčastniť aj tie kandidátske krajiny, ktoré uzavreli prístupové jednanie s EÚ. Plánovanie ďalších konferencií je nesporným dôkazom toho, že proces budovania európskej integrácie ešte nebol ani zďaleka ukončený.

⁵² Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 33

⁵³ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 33

⁵⁴ Ort, A.: *Evropská unie a dnešek*, str. 34

Inštitucionálne ustanovenie Zmluvy z Nice bolo neskôr zmenené Zmluvou o prístupe nových členov k 1. máju 2004.⁵⁵

2.2 EURÓPSKA ÚSTAVA A LISABONSKÁ ZMLUVA

Keďže sa predchádzajúce inštitucionálne reformy stretli len s malým úspechom a dátum vstupu nových členských štátov sa nezadržateľne blížil, bola potrebná zásadná zmena, ktorá by daný stav prispôsobila nadchádzajúcej situácii. Od roku 1952 sa v zakladajúcich zmluvách nahromadili texty a protokoly, ktoré urobili celý súbor objemný a pre európskeho občana neprehľadný. Okrem toho mnoho z nich sa v procese zmien stali neaktuálnymi. Cieľom reformy na začiatku tretieho tisícročia bola preto okrem reálnej efektivity inštitúcií aj celková zmluvná transparentnosť. Na zasadaní Európskej rady 14.–15. decembra 2001 v **Laekene** bolo preto vytvorené **fórum Konvent**, ktorý sa skladal zo 105 členov a ktorý mal ponúknuť inú alternatívu riešenia ďalšieho vývoja EÚ. Svoje viac ako ročné pôsobenie od 28. februára 2002 do 18. júla 2003 zakončil prezentovaním návrhu ústavnej zmluvy. Medzivládna konferencia, ktorá po Konvente nasledovala a bola zahájena 4. októbra 2003 v Ríme, ale túto tzv. **konventnú verziu** textu ústavnej zmluvy zamietla a tak po nasledujúcej diskusii a zásadných úpravách bola 16. júna 2004 predstavená **medzivládna verzia**, ktorá bola 29. októbra 2004 podpísaná reprezentantmi vlád členských štátov.⁵⁶

Európska ústava sa však vo Francúzsku a Holandsku stretla s ratifikačným neúspechom. Po takmer dvoch rokoch bola reformná otázka otvorená Nemeckom. Po zasadaní Európskej rady v Lisabone bola predstavená **Lisabonská zmluva**, ktorá je momentálne v procese ratifikácie.

2.2.1 EURÓPSKA ÚSTAVA

Úlohou prípravy textu ústavnej zmluvy bolo nahradiť hlavnú časť komplexu primárneho práva, s výnimkou Smluvy o EUROATOME.

Európska ústava vznikla v dvoch verziách. Obe sa od seba zásadne líšili. Po členskými štátmi neprijatej verzii, ktorá bola prezentovaná ako výsledok rok trvajúceho zasadania Konventu, tak po väčších úpravách vznikla verzia medzivládna, ktorá sa u predstaviteľov členských štátov stretla z úspechom a bola nimi podpísaná 29. októbra 2004. Táto podkapitola je konkrétnejšie venovaná medzivládnej verzii

⁵⁵ *Smoluva z Nice*: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=EU_269.HTM, 20. 3. 2008

⁵⁶ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 111

textu ústavnej zmluvy, keďže tá konventná bola zamietnutá už vo svojich počiatkoch. Pre budúcnosť EÚ predstavovala v tom čase najväčší význam rekonštrukcia inštitucionálnej sústavy, ktorá priamo ovplyvňovala možnosť členských štátov presadiť svoje záujmy v rozhodovacích procesoch. Reformy týkajúce sa najdôležitejších inštitúcií – Komisie, Rady a Komisie predstavovali ďalšie pokusy o stanovenie mechanizmov hlasovania. „Návrh ústavnej zmluvy v tomto ohľade znamenal zatiaľ najvýznamnejší zásah do inštitucionálnej sústavy a bol porovnateľný s dopadom jednotného európskeho aktu.“⁵⁷

Snahou ústavnej zmluvy bolo **sprístupnenie zmluvného rámca** občanom EÚ. Keďže pôvodné zakladajúce zmluvy boli v priebehu doplňané a novelizované, bol celý súbor textov a protokolov mimoriadne komplikovaný a pre občana nezrozumiteľný. Túto úlohu špecifikovala tzv. **Laekenská deklarácia**, ktorá bola prijatá na summite Európskej rady 14.–15.decembra.⁵⁸ Amsterdamskou zmluvou síce bola prejavená snaha súbor základných zmlúv aktualizovať a očistiť od neaktuálnych a zastaralých článkov, nedosiahla však želaný úspech. A to bol signál pre odstránenie nedostatkov a sprehľadnenie celkového zmluvného rámca.

Medzivládnu konferenciou upravený medzivládny model ústavy sa skladal zo štyroch častí textu samotnej ústavy, protokolov, dvoch príloh a prehlásenia. Predpokladal zrušenie pôvodných zmlúv, založenie právnej kontinuity vo vzťahu k ES a EÚ a vytvorenie **jednotnej právnej subjektivity EÚ**. Podľa odborníkov bol text ústavy nekonzistentný, jednotlivé časti zmlúv na seba logicky nenaväzovali a nerešpektovali ani ustálený sled pôvodných zmlúv.⁵⁹

EURÓPSKA KOMISIA

Pozornosť vzťahujúca sa na Komisiu sa sústredila nie len z kapacitných dôvodov, ale taktiež v snahe vyriešiť budúcu pozíciu tejto inštitúcie v štruktúrach EÚ oproti ostatným orgánom. Zakladajúce zmluvy a ich reformy sa tejto inštitúcii venovali len veľmi stručne a množstvo položiek zostávalo v priebehu integračného procesu otvorených. V prípade medzivládnej verzie ústavnej zmluvy boli reformy týkajúce sa Komisie veľmi podobné článkom, ktoré boli schválené na **zasadaní Rady** v Nice. Časť, ktorá sa týkala zloženia Komisie, bola kompletne prepísaná, odstránené však boli všetky kontroverzné zmeny. Zmizlo členenie komisárov na dva typy, s rezortom

⁵⁷ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 111

⁵⁸ Plechanová, B.: *Evropská unie na počátku 21. století*, str. 93–95

⁵⁹ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 112

a bez neho, a vyskytuje sa princíp **jeden komisár – jeden štát**, ktorý má fungovať len v prvej verzii tohto orgánu. Nasledujúca Komisia bude pozostávať z takého počtu komisárov, ktorý sa bude rovnať dvom tretinám počtu členských štátov. Zdôraznená bola rovnocennosť členských štátov v prístupe do Komisie, ktorá by mala fungovať na rotačnom princípe. Aj za neúčasti niektorých štátov, ktorá bude spôsobená práve týmto systémom, má však Komisia povinnosť poskytovať informácie a konzultovať problémy s chýbajúcimi štátmi. Voľba Komisie je podriadená konzultáciou so zodpovednými inštitúciami – Európskou radou a Parlamentom. Podmienkou členstva je celková spôsobilosť a európske občianstvo. Nových kandidátov musí prijímať Rada spoločne s dohodou so zvoleným predsedom Komisie. Pre menovanie Komisie je po schválení Parlamentom potrebná **kvalifikovaná väčšina v Európskej rade**. Zachované je prepojenie ministra zahraničia a Komisie prostredníctvom postu miestopredseda. Po odstúpení člena Komisie nasleduje dohoda s Radou a konzultácia s Parlamentom a na voľné miesto by nastúpil reprezentant rovnakej národnosti ako bol ten, ktorý odstúpil. Po rozhodnutí Rady však nemusí byť voľné miesto obsadené, ak by bolo obdobie príliš krátke.⁶⁰

Pôvodný zámer posilniť postavenie Komisie ako nadnárodného orgánu však nebol celkom naplnený. Naopak, do popredia vzišlo aj riziko vzájomných sporov medzi dočasne zastúpenými a nezastúpenými štátmi, a zníženie veľkosti Komisie oddialila o desať rokov, na rok 2014, kedy by sa mali konať ďalšie voľby. Hrozil aj problém, že pri častej obmene komisárov môže Komisia stratiť kontinuitu a môže byť pozícia tejto inštitúcie oslabená. Fakt, že výsledky volieb do Komisie budú viazané na výsledky volieb v Európskom parlamente, môže taktiež podlomiť pozíciu vzhľadom na túto politizáciu na úkor nezávislosti jednaní v záujme Európy. „*Okrem toho znamená väzba na európske voľby zásadné obmedzenie členských krajín pri výbere vhodných kandidátov.*“⁶¹ Tie už nemajú povinnosť predkladať predsedovi Komisie svoje zoznamy na komisárov. Nových kandidátov ale mala prijímať Rada **po dohode so zvoleným predsedom** Komisie, ktorý si viac už nemohol svoj tým zvoliť sám. Kvôli skutočnosti, že Komisia by nebola nadalej nezávislá, môže vznikáť napätie medzi touto inštitúciou a Radou, pretože nie všetci členovia Rady budú kopírovať aktuálne rozloženie hlasov v Európskom parlamente. Voľné postavenie predsedu, ktorý má v právomoci odvalávanie komisárov bez stanoviska kolégia, by

⁶⁰ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 116

⁶¹ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 117

mohlo viesť k posilneniu neadekvátnych individuálnych väzieb medzi členmi skupiny a ich predsedom, čo by narušilo kolegiálnu celú skupinu.

RADA EÚ

Keďže inštitúcie EÚ sú vzájomne **prepojené**, museli sa zmeny v Komisii automaticky odraziť na reforme v Rade, ktorá ako jediná na pôde Únie háji záujmy členských štátov. Aj po zmene v roku 2002 na zasadaní Európskej rady v **Seville**, kde bol zredukovaný počet sektorových rad zo 16 na 9, zostával celý systém dosť neprehľadný a komplikovaný.

Medzivládna konferencia potvrdila **dve formácie Rady** – zahraničnú a všeobecnú, a k zriadeniu sektorovej rady by mala postačovať len kvalifikovaná väčšina. Povinnosťou všeobecnej rady je dohľad nad chodom Rady ministrov, ktorá ale po zmene spolupracuje aj s predsedom Európskej rady. Princíp rotácie v konkrétnych formáciách zostal zachovaný, stále však zostávali nejasnosti ohľadom konkrétnej podoby tohto mechanizmu. Predsedníctvo by sa malo skladať z trojčlenného tímu krajín, ktoré by malo trvať 18 mesiacov a malo by odrážať rozmanitosť EÚ a geografickú rovnováhu. O systéme rotácie by mala rozhodnúť Európska rada kvalifikovanou väčšinou. Oddelené zostali minimálne tri formácie pod podmienkou, že o činnosť úradu by sa naďalej starali tri druhy predsedníctva. V prvom rade by to bol volený predseda Európskej rady, ďalej minister zahraničia a nakoniec novo stanovený model trojky. Predsedníctva vo všeobecnej rade sa tak dotkla iba malá zmena.⁶²

Len čiastočné zmeny boli urobené v oblasti hlasovania. Zachovaný zostal model kvalifikovanej väčšiny, ktorej hladina by mala byť do 1. novembra 2009 vypočítavaná podľa Zmluvy z Nice. **Po roku 2009** by malo byť hlasovanie postavené na dvoch väčšinách – na väčšine členov Rady a populačnej väčšine. Podľa článku 25 je „*kvalifikovaná väčšina vymedzená ako najmenej 55% členov Rady, tvorených najmenej päťástimi z nich a zastupujúcich členské štáty, ktoré predstavujú najmenej 65% obyvateľstva Únie. Blokačnú menšinu musia tvoriť najmenej štyria členovia Rady, inak sa kvalifikovaná väčšina považuje za dosiahnutú.*“⁶³ Prvý krát tak bola v histórii definovaná **blokačná menšina**, ktorá sa v praxi síce používala, ale nikdy nebola priamo zmienená. Okrem kvalifikovanej väčšiny bola definovaná aj

⁶² Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 117

⁶³ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 120

tzv. **superkvalifikovaná väčšina**, ktorú by malo tvoriť aspoň 72% členov Rady, ktorý zastupujú minimálne 65% obyvateľstva. Režim fungovania blokačnej menšiny by mal vo svojej podobe fungovať do roku 2014, kedy bude najbližšie otvorená možnosť jej zrušenia. Možnosť prechodu jednomyselnosti na model kvalifikovanej väčšiny bola upravená o podmienku, že Európska rada tak mohla konať až po súhlase Európskeho parlamentu.

EURÓPSKY PARLAMENT

Zmeny sa dotkol horný strop celkového počtu poslancov, ktorý bol stanovený na **750**. Prípadné ďalšie zvyšovanie počtu by si vyžadovalo organizačne technické opatrenia tejto inštitúcie. S úpravou sa stretol aj minimálny počet kresiel pripadajúci na jeden členský štát, a ten sa zvýšil z pôvodného počtu 4 na 6. Snahou bolo zaistiť adekvátnu reprezentáciu všetkých zúčastnených politických síl z menších krajín. Úplnou novinkou bolo stanovenie maximálneho počtu parlamentných kresiel. Bolo uvedené, že žiadnému členskému štátu nesmelo byť pridelených viac ako 96 miest. Toto opatrenie bolo taktiež hodnotené pozitívne, pretože pomôže stabilizovať veľkosť Parlamentu v budúcnosti. Ďalšiu zmeny podstúpila aj situácia, kedy existuje spoločný názor na nejakú problematiku s Radou, ale tá by to nebola schopná potvrdiť hlasovaním. Ak by nastal takýto prípad, mohol by sa Parlament vrátiť ku svojim pôvodným návrhom zmien, ale k tomu by potreboval nadpolovičnú väčšinu všetkých a trojpäťtinovú väčšinu všetkých odovzdaných hlasov.

Riadenie rozpočtu bolo v ústave síce zmenené, zachovaný zostal ale princíp zjednotenia rozpočtových položiek. Ak by nastal prípad, kedy zlyhá dohadovací výbor, bol by proces schvaľovania rozpočtu automaticky vrátený na začiatok a Komisia by musela predložiť nový návrh.

Potvrdené boli aj tendencie oddeliť od seba nadradenú Európsku radu a výkonnú Radu ministrov pomocou **separovaných predsedníctiev**. Týmto voleným predsedníctvom sa táto inštitúcia odpútala od ďalších štruktúr rady. „*Predsedníctvo Európskej rady spoločne s presunutím ďalších kompetencií na túto najvyššiu úroveň je možné tiež považovať za kompenzáciu supranacionálneho charakteru reformy a určitý prvok kontroly členských krajín.*“⁶⁴

⁶⁴ Klíma, M.: *Kam kráčiš, Evropská unie*, str. 124

2.2.2 LISABONSKÁ ZMLUVA

Po dvojročnom období úvah o budúcnosti Európskej únie, ktoré nasledovalo po odmietnutí Európskej ústavy vo Francúzsku a Holandsku, bola otázka reformy EÚ znovu otvorená na začiatku roku 2007. **Nemecko**, ktoré predsedalo Rade EÚ v prvej polovici roku 2007, si ako jednu zo svojich priorit zvolilo oživenie debaty o európskej ústavnej zmluve, ktorá bola zamietnutá v roku 2005. Prvým podnetom k tomuto oživeniu bola tzv. **Berlínska deklarácia**, ktorá bola predstavená počas osláv 50. výročia podpísania Rímskych zmlúv 25. marca 2007. V nej bolo načrtnuté úsilie do roku 2009, kedy sa majú konať voľby do Európskeho parlamentu, obnoviť spoločný základ Európskej únie. Snaha Nemecka o vzkriesenie debaty o reforme EÚ vyvrcholila počas summitu Európskej rady v **Bruseli**, ktorý sa konal v dňoch 21.–23. júna 2007. Najvyšší predstavitelia členských krajín Európskej únie našli v priebehu dlhotrvajúcich diskusií spoločné riešenie pre znenie dohody, na ktorej základe bol vypracovaný **Návrh Zmluvy**, ktorá pozmeňovala Zmluvu o Európskej únii a Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva. Vďaka jej obsahu sa vžil názov reformná zmluva. Zo záveru summitu v Bruseli vzišlo nasledujúce uznesenie: *„Ústavná koncepcia, ktorá spočívala v zrušení všetkých pôvodných Zmlúv a ich nahradení jediným textom nazvaným „Ústava“, sa opúšťa. Reformná zmluva vnesie do pôvodných Zmlúv, ktoré zostávajú v platnosti, nové prvky vyplývajúce z medzivládnej konferencie z roku 2004.“*⁶⁵

Medzivládna konferencia, ktorej úlohou bolo vypracovanie textu novej zmluvy, bola zahájená počas portugalského predsedníctva 23. júla 2007. Počas zahájenia tejto konferencie bol ostatným členom EÚ Portugalskom predložený návrh zmluvy vychádzajúci z mandátu, ktorý bol dohodnutý na summite EÚ v júni. Rozdiel textu zmluvy oproti euroústave spočíval v tom, že bol stručnejší a na rozdiel od ústavy, ktorá nahrádzala všetky predchádzajúce zmluvy, ich iba novelizuje. Nová zmluva obsahovala dva vecné články, ktoré pozmeňujú Zmluvu o EÚ a Zmluvy o ES.

Za základ dokumentu bol prevzatý pôvodný text neúspešnej ústavy z roku 2004, z ktorého boli odstránené články o symboloch EU, ako aj ďalšie sporné body. Veľká časť obsahu euroústavy však zostala zachovaná. Išlo napríklad o právnu subjektivitu EÚ, posilnenie pozície Európskeho parlamentu, rozšírenie rozhodovania kvalifikovanou väčšinou v Rade alebo vytvorenie úradu predsedu Európskej rady.

⁶⁵ Lisabonská smlouva: <http://www.euroskop.cz/41912/clanek/lisabonska-smlouva/>, 19. 3. 2008

Jednania o novej zmluve boli zavŕšené počas neformálneho summitu v Lisabone dňa 19. októbra 2007 a v tom istom meste, takmer o dva mesiace neskôr, 13. decembra 2007, bola zmluva slávnostne podpísaná predstaviteľmi členských štátov. Vďaka miestu podpísania je tento dokument známy ako **Lisabonská zmluva**.

Skôr ako vstúpi Lisabonská zmluva do platnosti, je nutné, aby členské štáty vyjadrili súhlas s jej obsahom. V tomto čase sa koná ratifikačné kolo vo všetkých štátoch Európskej únie, podobne, ako to bolo v prípade Európskej ústavy. Podľa vyjadrení predstavitel'ov 27 štátov Únie by mala **ratifikácia** prebiehať vo väčšine štátov na pôde národných parlamentov, iba v Írsku by sa malo konať referendum.⁶⁶

RATIFIKAČNÝ PROCES

Lisabonskú zmluvu ako prví zo všetkých členských štátov EÚ ratifikoval parlament v Maďarsku, a to ešte 17. decembra 2007. 29. januára 2008 sa k Maďarsku pridali aj parlamenty v Slovinsku a na Malte. O necelý týždeň neskôr, 4. februára, vyslovilo svoj súhlas zmluve aj Rumunsko a dňa 7. februára bola schválená parlamentom vo Francúzsku. V súčasnosti bola zmluva schválená vo Veľkej Británii, kde s ňou vyjadrili súhlas poslanci dolnej snemovne. Ak prejde aj v Snemovni lordov, začiatkom leta by ju mala podpísať kráľovná.⁶⁷

S problémami sa ratifikácia stretáva v Poľsku, kde ju ohrozuje opozícia a je možnosť, že o nej budú rozhodovať poľskí občania v ľudovom hlasovaní. Slovenská republika ratifikovala Lisabonskú zmluvu aj napriek pretrvávajúcim sporom koalície a opozície ohľadom tlačového zákona.

Ak prebehnú všetky ratifikačné procesy úspešne a včas, mala by zmluva vstúpiť do platnosti ešte pred **voľbami do Európskeho parlamentu**, ktoré sa budú konať v júni roku 2009.⁶⁸

Lisabonská zmluva nemení výrazným spôsobom inštitucionálne usporiadanie Európskej únie. Jeho základom bude aj naďalej trojuholník **Parlament – Rada – Komisia**. Sú však zavedené nové prvky, ktoré majú zaistiť efektívnejšie, ucelenejšie a transparentnejšie fungovania orgánov a inštitúcií. V zmluve je vymenovaných sedem orgánov, ktoré podstúpili zmenu. Na nasledujúcich stranách sú bližšie rozobrané zmeny tých najdôležitejších.

⁶⁶ *Lisabonská smlouva*: <http://www.euroskop.cz/41912/clanek/lisabonska-smlouva/>, 19. 3. 2008

⁶⁷ *Aktuálně z médií*: <http://www.euroskop.cz/41912/121320/clanek/lisabonska-smlouva/aktualne-z-medii/>, 19. 3. 2008

⁶⁸ *Lisabonská smlouva*: <http://www.euroskop.cz/41912/clanek/lisabonska-smlouva/>, 19. 3. 2008

EURÓPSKY PARLAMENT

V Lisabonskej zmluve je posilnené postavenie Európskeho parlamentu, ako aj národných parlamentov. Občania majú tak väčšie možnosti, ako vyjadriť svoj názor a taktiež je lepšie vymedzené rozdelenie pravomocí medzi EÚ a členskými štátmi.

Väčšie zapojenie Európskeho parlamentu, ktorý je volený priamo občanmi EÚ, spočíva v získaní významných nových právomocí vo vzťahu k európskym právnym predpisom, rozpočtu a medzinárodným zmluvám. Hlavne rozšírenie postupov spolurozhodovania do nových oblastí by malo zabezpečiť **rovnocenné postavenie** Európskeho parlamentu voči Rade, ktorá zastupuje členské štáty, pri schvaľovaní väčšiny právnych predpisov. Posilnenie úlohy národných parlamentov predstavuje možnosť lepšieho zapojenia sa do činnosti EÚ a to vďaka „*novému mechanizmu sledovania toho, či únia prijíma opatrenia len tam, kde je činnosť na európskej efektívnejšia z hľadiska požadovaných výsledkov (zásada subsidiarity)*“.⁶⁹ Spolu s rozšírením právomocí Európskeho parlamentu znamená táto zmena posilnenie **legitimity** v rozhodovacích postupoch EÚ a demokracie. Vďaka „**občianskej iniciatíve**“ bude mať možnosť jeden milión obyvateľov z väčšieho počtu členských štátov vyzvať Komisiu k predloženiu určitých návrhov. Rozdelenie právomocí by malo zprehľadniť činnosť členských štátov a EÚ. Prvý krát sa spomína možnosť vystúpenia z Únie. Zmluva tiež obsahuje nové ustanovenia o zložení parlamentu. Maximálny počet poslancov bude 751 (750 plus predseda) a kreslá budú medzi jednotlivé členské štáty rozdelené tzv. pomerným zostupným spôsobom. To znamená, že poslanci z krajín s navyšším počtom obyvateľov budú zastupovať viac občanov ako poslanci z krajín s nízkym počtom obyvateľov. V zmluve je tiež uvedený **minimálny počet** – 6, a **maximálny počet** – 96 poslancov jednej krajiny.⁷⁰

RADA MINISTROV

Lisabonská zmluva zjednodušuje rozhodovacie postupy a pravidlá hlasovania, racionalizuje a modernizuje inštitúcie, aby boli prispôsobené 27 členom a zvyšuje **akčioschopnosť** Únie v najdôležitejších oblastiach. V Rade sú zastúpené vlády členských štátov. Jej úloha sa takmer nemení. Aj naďalej bude spoločne s Európskym parlamentom schvaľovať legislatívne návrhy a rozpočet a bude zachovaná jej ústredná úloha, pokiaľ ide o spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku.

⁶⁹ *Smlouva v kostce*: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_cs.htm, 19. 3. 2008

⁷⁰ *Efektívni a moderní inštitúcie*: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/institutions/index_cs.htm, 19. 3. 2008

Zásadná zmena tvorená Lisabonskou zmluvou sa týka spôsobu hlasovania. Hlasovanie kvalifikovanou väčšinou v Rade bude rozšírené do nových oblastí ako napríklad prisťahovalectvo a kultúra, čím bude proces rozhodovania zrýchlený a zefektívnený. Od roku 2014 bude kvalifikovaná väčšina vypočítaná na základe dvojitej väčšiny členských štátov a obyvateľov, ktorá je odrazom dvojitej legitimacy EÚ. Dvojitá väčšina bude dosiahnutá vtedy, ak súhlas s návrhom vysloví 55% členských štátov, ktoré predstavujú najmenej 65% občanov Únie.⁷¹ Tento nový spôsob výpočtu kvalifikovanej väčšiny doplní mechanizmus, ktorý umožní malej skupine členských štátov vyjadriť nesúhlas s rozhodnutím. V takomto prípade bude Rada musieť urobiť maximum preto, aby bolo v primeranej dobe nájdené prijateľné riešenie pre obe strany.

EURÓPSKA RADA

Európska rada je zaradená medzi orgány Únie, nové právomoci však po reforme nezískava. Jej úloha bude aj naďalej spočívať v **určovaní politického smeru** a priorít. V zmluve je vytvorená funkcia predsedu tejto inštitúcie, ktorý bude volený na dva a pol roku. Jeho hlavnou úlohou bude zaisťovať prípravu a kontinuitu jednaní Európskej rady a napomáhať k dosiahnutiu dohody. Predseda Európskej rady nebude mať možnosť zastávať žiadnu inú funkciu.⁷²

EURÓPSKA KOMISIA

Jej hlavnou úlohou je presadzovanie európskych záujmov. Zmluva zavádza priamu väzbu medzi voľbou predsedu Komisie a výsledkami volieb do Európskeho parlamentu, znižuje počet členov Komisie od roku 2014 na dve tretiny počtu členských štátov, čiže 18. Uplatnený bude systém rovnej rotácie medzi členskými krajinami. Počet komisárov bude môcť byť zmenený jednomyselným rozhodnutím Európskej rady. Stanovuje jasnejšie pravidlá pre posilnenú spoluprácu a jasnejšie finančné ustanovenia. Nová funkcia **vysokého predstaviteľa** pre zahraničné otázky a bezpečnostnú politiku, ktorý bude súčasne miestopredsedom Komisie, má zaisťovať väčšiu súdržnosť, viditeľnosť a účinok vonkajšej činnosti Únie. Predseda Komisie získal novú právomoc odvolávať jednotlivých komisárov.

⁷¹ *Smouva v kostce*: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_cs.htm, 19. 3. 2008

⁷² *Efektívni a moderní inštitúcie*: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/institutions/index_cs.htm, 19. 3. 2008

ZÁVER

Európska únia prechádza v súčasnej dobe ozdravovacím procesom, ktorý jej má prinávratiť vysoké tempo ekonomického rastu a posilniť postavenie vo svetovej ekonomike. Na výzvy globalizácie sa snažila reagovať prijatím nových členov, ako aj prehodnotením jej sociálne – ekonomického modelu. Hlavným cieľom bolo zvýšenie konkurencieschopnosti a zefektívnenie činnosti. Celý tento proces bol doprevádzaný pokusmi o inštitucionálne reformy, ktorých cieľom je uľahčiť komunikáciu medzi jednotlivými orgánmi a dopomôcť tak k rýchlejšiemu a účinnejšiemu riešeniu aktuálnych problémov.

Európska únia pozostáva v súčasnej dobe z dvadsiatichsiedmich členských štátov. Ostatné prijímania kandidátskych krajín, ako sa však zdá, nie posledné, prebiehali v rokoch 2004 a 2007. Najprv pristúpili krajiny Vyšehradskej štvorky – Slovensko, Česká republika, Poľsko a Maďarsko, spolu s pobaltskými krajinami – Litvou, Lotyšskom a Estónskom, v tej dobe najvyspelejším Slovinskom, a dvoma stredomorskými ostrovnými štátmi – Cyprom a Maltou. Následne o tri roky neskôr vstúpili dva, zatiaľ najzaostalejšie členské štáty – Rumunsko a Bulharsko. Pristúpením týchto krajín sa hranice EÚ posunuli o veľkú časť územia smerom na východ. Taktiež došlo k výraznému nárastu počtu obyvateľov o takmer 100 miliónov.

História tohto rozširovania sa začala po páde Berlínskeho múru a rozpade ZSSR, kedy sa osamostatnila väčšina týchto krajín od sovietskeho vplyvu. Ich vlády vtedy usúdili, že najlepšie pre ich budúci rozvoj bude členstvo v najväčšej európskej integrácii. Tento záujem zo strany krajín strednej a východnej Európy si uvedomila aj samotná Únia, a pred veľkým prílivom nevyspelých štátov sa bránila stanovením tzv. Kodaňských kritérií. Ich podstatou bolo transformovať ekonomický systém krajín na moderne fungujúce tržné hospodárstvo s demokratickou spoločnosťou. Počas celej poslednej dekády 20. storočia prešli štáty značnými reformnými procesmi ich politického a ekonomického systému, a po úspešnom naplnení požiadaviek došlo v rozmedzí rokov 2004–2007 k vstupu dvanástich nových členov.

Rozširovanie však ešte ani zďaleka nekončí. Len v súčasnej dobe sú na kandidátskej listine ďalšie tri európske krajiny, a to Turecko, Chorvátsko a Macedónsko. Ich budúcemu prijatiu však bráni množstvo prekážok, ako slabá ekonomická vyspelosť, náboženské spory, korupcia, labilný systém tržnej ekonomiky

a nestabilná politická situácia. Nevôľa zo strany lídrov a najvyspelejších štátov EÚ voči vstupu Turecka je spôsobená aj tým, že jeho možné prijatie spôsobí razantné prerozdelenie hlasov v orgánoch Únie. Vzhľadom na nízku úroveň ekonomickej vyspelosti tejto islamskej krajiny to predstavuje zatiaľ nevyriešiteľný problém.

Okrem rozširovania Únie predstavovali na prelome tisícročí výzvu aj pokles ekonomickej výkonnosti, pretrvávajúca relatívne vysoká miera nezamestnanosti a stagujúca zamestnanosť. Preto bola v Lisabone v roku 2000 prijatá tzv. Lisabonská stratégia, ktorej hlavným cieľom bolo vytvoriť z Európskej únie do konca prvej dekády 21. storočia najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšie sa rozvíjajúcu ekonomiku založenú na znalostiach, ekologických hodnotách a trvale udržateľnom raste. Za prioritu bola stanovená redukcia nezamestnanosti a dosiahnutie zamestnanosti na úrovni 70 %. Kvôli neustálemu porovnávaniu sociálne – ekonomického modelu štátov Únie a USA bola nastolená otázka, či redukcia výdavkov na sociálne zabezpečenie zo strany EÚ nebude hlavným kľúčom k úspechu. Po dôkladnej analýze Európskej komisie sa však dospelo k názoru, že vysoká miera sociálnych istôt vedie k flexibilnejšiemu trhu práce a zvýšeniu konkurencieschopnosti v porovnaní s ostatnými ekonomickými centrami. Do Lisabonskej stratégie boli postupne zapojené aj kandidátske krajiny, ktoré museli v transformačnom procese podstúpiť výraznú redukciu sociálnych výdavkov. V opačnom prípade by ich reformné procesy pravdepodobne neboli tak úspešné, ako sú.

S problémom rozširovania a sociálne – ekonomického modelu Únie úzko súviseli aj inštitucionálne reformy, ktoré mali EÚ pripraviť na vstup nových krajín. Okrem otázky prerozdelenia hlasov v orgánoch Únie bolo jednou z priorít aj zefektívnenie činnosti pri rozhodovaní o aktuálnych problémoch súvisiacich s poklesom konkurencieschopnosti v globálnom merítku. Prvým pokusom bola ešte v rokoch 1996–1997 Amsterdamská zmluva, ktorá vzišla zo zasadania Medzivládnej konferencie '96. Jej výsledok bol pre zúčastnené krajiny ale sklamaním. Aj napriek tomu, že sa podarilo zlepšiť demokratické zázemie jednotlivých orgánov a zvýšiť efektivitu ich spolupráce, otázky týkajúce sa prerozdelenia hlasov a systému hlasovania zostali otvorené pre ďalšiu medzivládnu konferenciu.

Pokračovaním jednaní o reformách Únie bola Medzivládna konferencia 2000, ktorá sa konala vo francúzskom Nice. Na jej konci bola parafovaná Zmluva z Nice, ktorá však po dlhom procese ratifikácie vstúpila do platnosti až v roku 2003. Medzi jej hlavné prínosy patrilo umožnenie procesu rozšírenia Únie tým, že vytvárala k tomu

základné predpoklady. Zároveň bol stanovený nový termín ďalšej medzivládnej konferencie v roku 2004, ktorá by sa mala zaoberať hlbšou diskusiou o budúcom vnútornom usporiadaní EÚ. Tejto medzivládnej konferencie sa už mali zúčastniť aj tie kandidátske krajiny, ktoré uzavreli prístupové jednanie s EÚ. Plánovanie ďalších konferencií bolo nesporným dôkazom toho, že proces budovania európskej integrácie ešte nebol ani zďaleka ukončený.

Keďže sa predchádzajúce inštitucionálne reformy stretli len s malým úspechom a dátum vstupu nových členských štátov sa nezhodával, bolo potrebné urobiť zásadný krok, ktorý by daný stav prispôbil nadchádzajúcim zmenám. Riešenie predstavila v roku 2004 tzv. Európska ústava, ktorá mala nahradiť všetky predchádzajúce zmluvy. Bola výsledkom vyše dvojročného zasadania Konventu a jej snahou bolo zprístupnenie zmluvného rámca občanom EÚ. Keďže pôvodné zakladajúce zmluvy boli v priebehu dopĺňané a novelizované, bol celý súbor textov a protokolov mimoriadne komplikovaný a pre občana nezrozumiteľný. Proces ratifikácie sa stretol s neúspechom v niektorých členských štátoch a tak bol celý reformný ozdravovací proces EÚ odsunutý na neurčito.

Najnovší reformný pokus predstavuje Lisabonská zmluva z roku 2007, na ktorej počiatku stála iniciatíva nemeckého predsedníctva. Zo zasadania medzivládnej konferencie vzišiel návrh novej zmluvy, ktorá ale na rozdiel od tzv. euroústavy mala pôvodné Zmluvy iba novelizovať, a nie ich nahradiť. Za základ bol prevzatý text o európskej ústave, s ktorého boli vyňaté sporné body, o ktorých sa predpokladalo, že boli strojmi ratifikačného neúspechu. V novej zmluve sú zavedené prvky, ktoré majú zaistiť efektívnejšie a transparentnejšie fungovanie orgánov pre prijímanie rozhodnutí o smerovaní Únie. Podľa mnohých odborníkov však ide iba o zmenený text Európskej ústavy a tak je otázne, či jej ratifikácia bude sláviť úspech.

Vnútorná transformácia Európskej únie a prehĺbenie jej inštitucionálneho systému sa zdá byť časovo náročný a komplikovaný proces. V konečnom dôsledku je ale Európska únia na správnej ceste prispôbeniu sa aktuálne meniacemu sa konkurenčnému prostrediu v čase silnejúcej globalizácie. Z veľkej časti sa jej podarilo vyriešiť inštitucionálnu otázku v súvislosti s rozšíreniami posledných rokov a s hľadaním odpovedí na súčasné výzvy. Aká bude situácia po prijatí ďalších kandidátskych krajín a po vyriešení problémov s konkurencieschopnosťou, ukáže až vývoj v najbližších rokoch.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE

- [1] Balla, J. *Evropská integrace*. Moravská Ostrava: Advertis, 2000. ISBN 80-900907-0-2.
- [2] Cihelková, E. a kol. *Světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0193-6.
- [3] Cihelková, E. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0854-0.
- [4] Cihelková, E. a kol. *Amsterdamská smlouva a transformace Evropské unie*. Praha: VŠE, 1998. 25–27, 53–55, 118–129 s., ISBN 80-7079-381-3.
- [5] Delegation Evropské komise v ČR. *Evropská unie: Rozšiřování pokračuje*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. 8–10 s. ISBN 80-238-8524-3.
- [6] Höppnerová, V. *Němčina v hospodářství*. 3. vyd. Praha: Ekopress, 2004. 218 s. ISBN 80-86119-80-7.
- [7] Klíma, M., Bureš, J. *Kam kráčíš, Evropská unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 111–129 s. ISBN 80-86898-30-X.
- [8] Klvačová, E., Malý, J., Mráček, K. *Lisabonská strategie: posílí nebo oslabí evropskou konkurenceschopnost?* 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-25-8.
- [9] Lukáč, P. a kol. *Střední Evropa a Evropská unie*. Hradec Králové: Miloš Vognar – M&V, 2003. ISBN 80-903024-8-3.
- [10] Ort, A. *Evropská unie a dnešek*. 1. vyd. Kolinec: AgAkcent, 2002. 27–34 s.
- [11] Plechanovová, B. a kol. *Evropská unie na počátku 21. století*. 93 - 98 Praha: Karolinum, 2006. 93–98 s. ISBN 80-246-1154-6.
- [12] Steinmetzová, D. a kol. *Jsmo v EU, buďme v obraze*. Praha: VŠE, 2006. 115–121 s. ISBN 80-239-8024-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [13] Europa.eu. *Smlouva v kostce*. [on-line]. [2008-3-19]
http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_cs.htm
- [14] Europa.eu. *Efektivní a moderní instituce*. [on-line]. [2008-3-19]
http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/institutions/index_cs.htm

- [15] Evropská komise. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě*. [on-line]. [2008-3-19] http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_cs.pdf
- [16] Euroskop. *Rozšíření Evropské unie*. [on-line]. [cit. 2008-3-18] <http://www.euroskop.cz/47698/clanek/rozsireni-evropske-unie/>
- [17] Euroskop. *Turecko a EU*. [on-line]. [cit. 2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/40665/119374/clanek/turecko/turecko-a-eu/>
- [18] Euroskop. *Chorvátsko a EU*. [on-line]. [cit. 2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/43556/120532/clanek/chorvatsko/chorvatsko-a-eu/>
- [19] Euroskop. *Makedonie a EU*. [on-line]. [cit. 2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/47648/120382/clanek/makedonie/makedonie-a-eu/>
- [20] Euroskop. *Proces přistoupení a kritéria vstupu*. [on-line]. [cit. 2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/47698/121044/clanek/rozsireni-evropske-unie/proces-pristoupeni-a-kriteria-vstupu/>
- [21] Euroskop. *20 mýtů a skutečností o rozšíření*. [on-line]. [2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/47698/121042/clanek/rozsireni-evropske-unie/20-mytu-a-skutecnosti-o-rozsireni/>
- [22] Euroskop. *Lisabonská smlouva*. [on-line]. [2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/41912/clanek/lisabonska-smlouva/>
- [23] Euroskop. *Aktuálně z médií*. [on-line]. [2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/41912/121320/clanek/lisabonska-smlouva/aktualne-z-medii/>
- [24] Euroskop. *Lisabonská smlouva*. [on-line]. [2008-3-19] <http://www.euroskop.cz/admin/gallery/38/c81cea3659cad1123ce5a3d0a0ecec87.pdf>
- [25] Euroskop. *Evropská rada*. [on-line]. [2008-3-20] <http://www.euroskop.cz/39470/clanek/evropska-rada/>
- [26] Euroskop. *Evropská komise*. [on-line]. [2008-3-20] <http://www.euroskop.cz/47693/clanek/evropska-komise/>
- [27] Euroskop. *Rada Evropské unie*. [on-line]. [2008-3-20] <http://www.euroskop.cz/39562/clanek/rada-evropske-unie/>
- [28] Euroskop. *Evropský parlament*. [on-line]. [2008-3-20] <http://www.euroskop.cz/39546/clanek/evropsky-parlament/>
- [29] Euroskop. *Stručná historie EU*. [on-line]. [2008-3-20] <http://www.euroskop.cz/40558/111149/clanek/strucna-historie-eu/1951-1957-esuo---ehs---euratom/>

- [30] Euractiv. *Albánsko, prvý krok k členstvu v EÚ*. [on-line]. [2006-6-14]
<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/albansko-prvy-krok-k-clenstvu-v-eu>
- [31] Sagit. *Smlouva z Nice*. [on-line]. [2008-3-20]
http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=EU_269.HTM
- [32] Pál Csáky. *Aká je budúcnosť európskeho sociálneho a hospodárskeho modelu v kontexte globalizácie?* [on-line]. [2008-3-21]
<http://www.euroforum.nrsr.sk/forumArticle.aspx?articleId=68>
- [33] Brigita Schmögnerová. *Je sociálny model EÚ prekážkou konkurencieschopnosti?* [on-line]. [2008-3-21] <http://www.blisty.cz/art/15739.html>
- [34] Atilla Ágh. *Východné rozšírenie a „sociálne výzvy“ EÚ*. [on-line]. [2008-3-21]
<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/vychodne-rozsirenje-a-socialne-vyzvy-eu>
- [35] PAS. *Správa o globálnej konkurencieschopnosti*. [on-line]. [2008-4-17]
http://www.alianciapas.sk/menu_pravidelne_globalna_konkurencieschopnost_2007.ht